

Louise O. Vasvári
Simon Böske, Miss Hungária
és Miss Európa, 1929:
nemi szerepek, faj és nemzeti identitás
a két világháború közti Magyarországon

Amikor 1929-ben a húszéves Simon Böskét (1909. február 15. – 1970. október 28.) választották az első Miss Magyarországgá / Miss Hungáriává, és a lány alig pár héttel később elnyerte a Miss Európa címet is, rövid ideig őt ünnepelte mind a nyomtatott sajtó (különösen az új műfajnak számító képesújságok), mind (a még annál is újabbnak számító) filmhíradók, és nemcsak Magyarországon és Európában, hanem az egész világon.

Simon rövid életű hírneve után igen visszavonultan élt, 1944-től pedig üldöztetésben is része volt, amit azután egy egész életére kiható tragédia követett. A két világháború közti élete Magyarország társadalmi-politikai kontextusában, egy traumatikus nemzeti identitás által meghatározottan zajlott. Az 1920-as trianoni békeszerződés eredményeként, amely feldarabolta a történelmi Magyarországot, és amelyet két elbukott forradalom (egy liberális-szocialista és egy kommunista), valamint egy ellenforradalom követett, a két világháború közti magyar politikát teljességgel Trianon traumája uralta. Steven Béla Várdy találó megfogalmazásával élve, a két világháború közti Horthy-rezsimet „szinte kizárólagosan a Trianon kiváltotta sokk [határozta meg], és az igen erős vágy arra, hogy visszacsinálják a békeszerződést, [ami] olyannyira átjárta az élet minden területét és annyira erősen érezte a hatását, hogy a szindróma, amit okozott, csakis egy rosszindulatú nemzeti betegséghez hasonlítható”.¹

Simon Böske 1909-ben született Keszthelyen, a Balaton északnyugati partján, zsidó polgári családban. Apja, Simon Sándor (1870–1944) orvos volt, a lánya győzelmekor épp a keszthelyi kórház főigazgatója, bár szerény körülmények közül indult, egy mészáros fiaként. Böske, hasonlóan sok korabeli úrilányhoz – és azokhoz, akik csak vágyakoz-

tak az úrilány státuszra –, tizenöt és tizenhat éves kora között Bécsben járt iskolába, egy elegáns kis-asszonyképzőbe, azután pedig egy hasonló intézményben töltött el egy szemesztert Németországban. Rövidke életrajzában felidézi, hogyan érkezett meg Bécsbe copfos vidéki lányként. Az osztrák fővárosban tanulta meg tapasztaltabb osztálytársnőitől, hogyan kell elegánsan öltözni és selyemharisnyát viselni, de, osztálytársnőitől eltérően, akkor még nem vágatta rövidre a haját és sminket sem viselt. Az osztályába járó sok más lányhoz hasonlóan felszedett némi idegennyelv-tudást és női sportokat űzött – teniszezett. Szakmát azonban nem tanult, és tizenhat éves kora után nem is járt többet iskolába, hanem odahaza várta a megfelelő udvarlót.

A szőke, kék szemű és karcsú Böske szépségkarrierje 1924-ben indult, amikor A Keszthelyi Korzó Szépe lett. Itt még fotók alapján választották ki a győztest, de Simon ezt követően elnyerte A Balaton Tündére címet is, amely már élőben zajló szépségverseny volt. Mindkét versenyt Incze Sándor szervezte, a népszerű képes hetimagazin, a *Színházi Élet* szerkesztője; ő volt az is, aki 1928 végén bejelentette az első Miss Magyarország szépségversenyt egy párizsi újságtulajdonos, Maurice de Waleffe szerkesztőjének az utasítására. De Waleffe egyike volt azoknak, akik az első szépségversenyeket kezdeményezték.

1929 januárjában Simon megnyerte az első Miss Magyarország-versenyt, amit a *Színházi Élet* budapesti szerkesztőségében tartottak. A képesújság szépelgő beszámolója szerint a lány úgy készült a versenyre, hogy, barátnője tanácsára életében először kirúszozta az ajkát.²

1929. február 2-án az új Miss Hungária Párizsba utazott, anyja és Incze Sándor társaságában, hogy

Simon Böske
mint Miss Magyarország hivatalos fotója, 1929

részt vegyen a második Miss Európa-versenyen. Párizsban Simont az ünnepelt Dolly nővérek – egy magyar-amerikai előadóművész-ikerpár – egyike, Jenny/Dzeni „Jancsi” Dolly (1982–1941) vette a szárnya alá: ellátta a francia divattervező, Jean Patou ruháival, kölcsönadta neki a fodrászát és kozmetikusát, és tetőtől talpig felöltöztette a versenyre. Incze ekkoriban szoros kapcsolatban állt a Dolly nővérekkel, és az 1929-es év folyamán több lapszámban is publikálta, részletekben, a nővérek képes élettörténetét. Annak ellenére, hogy Jenny Dolly alaposan kicsinosította Simont, a *Színházi Élet* újfent arról tudósított, hogy állítólag Simon volt a Miss Európa-verseny egyetlen versenyzője, aki nem viselt sminket. 1929. február 7-én a hazafias érzülettel nemzeti kokárdát viselő Simon Nizzában elnyerte, tizenhat másik európai versenyző elől, a Miss Európa címet is.⁵

Alig néhány héttel a verseny után Simont mindenhol ünnepelték: fogadta a francia miniszterelnök, a monacói herceg, továbbá politikusokkal, hírességekkel, művészekkel, de még a walesi herceggel is találkozott. Házassági ajánlatokat is kapott, a színházak és Hollywood pedig szerződtetni szerették volna, de ő ismételten elmondta, hogy ugyan nagy megtiszteltetés volt a szülőföldjét képviselni, de nem tervez karriert.

Győzelme évében a *Színházi Élet* újra meg újra a címlapon hozta Simont, és számtalan édeskés történetet is közzé tett róla.⁵

A lap 1929. november 6-án azt részletezte, hogyan próbált Miss Európa elkerülni minden további pompát, ünneplést vagy nyilvános szereplést, és hogy csak arra vágyott, hogy végre visszatérhessen a „csöndes vidéki magyar kisváros”-ba. Mivel azonban nem engedhette meg magának, hogy visszautasítson egy rangos meghívást egy genfi állami bálra, ezért meg kellett hogy hosszabbítsa külföldi tartózkodását. A jobb- és baloldali sajtó is tudósított az új, magyar Miss Európáról. Páran ünnepelték, mondván, a világ végre szentelt némi figyelmet a Trianon utáni „megalázott csonka Magyarország”-nak. Néhány jobboldali lap viszont úgy ítélte meg, hogy Simon, mivel zsidó, nem képviselhette volna a magyar szépséget, hogy a szépségverseny tulajdonképpen egy nemzetközi zsidó összeesküvés és hogy jobb családok semmi esetre sem engednék, hogy a lányok részt vegyen egy ilyen eseményen.⁶

Simon Böske Miss Európaként.
Balról Miss Franciaország, Germaine Laborde,
jobbról pedig Miss Németország,
Elisabeth Yvette Rodzyn⁴

Simon Böske színezett portréja,
amely külön kiemeli a lány kék szemét,
1929. február 18., címlap

Mindeközben a *Színházi Élet* lehozta Karinthy Frigyes egy humorosnak szánt cikkét, amelyben egy nőkből álló zsűri a Mister Európa-versenyen indított jelöltek, köztük például Mussolinit, Bernard Shaw-t, Mosjoukine-t,⁷ Conrad Veidt-t,⁸ Krausz Simont,⁹ a walesi herceget, Landru-t¹⁰ és Albert Einsteint.

Az európai zsidó sajtó a Simon győzelme felett érzett büszkeségének adott hangot: ilyen volt például az egyik cikk a németországi zsidó *Israelitisches Familienblatt*-ban, a Hitler előtti Németország legelső számú és pártokhoz nem kötődő zsidó hetilapjában, amely rendszeresen hozott le cikkeket híres emberekről, akik nyíltan vállalták a zsidóságukat. A cikk szerint noha Simon nem néz ki tipikusan zsidónak, de „bekennt sich stolz auf ihrem Judentum” (büszkén vallja a zsidóságát). A lap arról is beszámolt, hogy Simon vallásos zsidó családból származik, valamint átvette egy párizsi zsidó újságíró interjúját is, amelyben Simon, amikor arról kérdez-

ték, hogy zsidó-e, az válaszolta, hogy igen, az, de ezt már annyiszor megkérdezték tőle, hogy a kérdést már nyomasztónak tartja. Ugyanekkor a *Völkischer Beobachter*, a Nemzetiszocialista Német munkáspárt lapja Simont elkényeztetett kis zsidó lánynak, „Judenmädel”-nek nevezte, aki a francia gyáripárosok áldozata.¹¹

Magyarországon az *Egyenlőség* – asszimilációpárti liberális magyar nyelvű hetilap, a legbefolyásosabb és leghosszabb ideig fennálló zsidó periodika, amely 1938-ig jelent meg – dicsőítő cikksorozatot szentelt Simonnak. Olyasmiket állított például, hogy sikere az olimpiai arany elnyeréséhez hasonlatos, hogy több nyelven beszél, művelt és sportol, továbbá, hogy olyan „előkelő” család lánya, akik „előkelő” társadalmi életet élnek Keszthelyen – többször is elismételve a kulcsszót, ami gyakorlatilag kódolt kifejezés volt arra, ha valaki nem tűnt zsidónak. A cikk ugyanekkor, Simon zsidó érzületét bizonyítandó, arról is beszámolt, hogy egy évvel korábban, amikor egy tapolcai bálon egy gazdag bortermelő fia megkérte a kezét, Simon azzal utasította el, hogy nem megy „kikeresztelkedett zsidó”-hoz.¹² A lap következő számában megjelent cikk ugyanebben a hangnemben folytatódott: elmagyarázta, hogy a világsajtó igen kedvező hangnemben ír Böskéről „mint a magyar faj büszkeségéről”, mivel nemcsak szép, hanem „finom, nemes vonalú arisztokratikus tartású, előkelő mozgású” is. A cikk a lány „nemes egyszerűség”-ét részletezte, hogy a kisasszonyképzőben ő volt az ötvennégy lány közül a legszebb, hogy „szőke magyar szépség”-ként ismerték, és olyan komolyan tanult, hogy „a német és angol nyelvet tökéletesen elsajátította”, miközben teniszezett, úszott, táncolt és tornázott is.¹³

A cikkek egyike sem megy tovább az „előkelő”, „nemes”, „arisztokratikus” és „finom” kulcsszavak ismételtetésénél, így bizonygatva, hogy Simon úgy viselkedik, mint aki nem zsidó, és a nagyközönség szemében képes is kereszténynek tűnni (hasonlóan a német gyakorlathoz, ahol a nem zsidóként viselkedő nőkre úgy hivatkoztak, mint akik a „vornehme Zurückhaltung”-ot, a „finom tartózkodás”-t gyakorolták).¹⁴ Mindez egy női cikkíró, egy bizonyos dr. Baracs Marcellné arra készítetett, hogy a „Simon Böske gyermektegen bájos kék szeme lábba hozta Európát” című cikkében¹⁵ ne csak arról biztosítsa az olvasókat, hogy Simon könnyedén elmenne nem zsidónak, hanem arról is, hogy a női nem tökéletes példánya, mivel teljességgel híján van minden ambíciónak. Baracsné kijelenti, hogy bár Simon győzelme dicsőséget hozott a magyarokra, a zsidókra és az anyákra, fél, hogy a lány szépséges lelkét veszély fenyegeti. Simon egyetlen fényképe,

melyet Baracsné jóváhagy, a fentebb látható, amelyen nyakig zárt öltözetet visel, csipkegallérral és -kézelővel, a haja középen simán elválasztva, miközben összefonja a kezét. Ezen, a cikkíró leírása szerint, őt magát láthatjuk, minden cicoma és pipe-re nélkül, leszámítva azt az ékességet, ami egy szép nőben nemes és istentől való. A szerző ragaszkodása ahhoz, hogy Simon nem kihívó öltözetben jelenjen meg, egy 1920-as évekbeli belterjes, a divatról szóló zsidó vitához kapcsolódott, amelyben egyfelől vallásos konzervatívok vettek részt – akik úgy tartották, hogy a zsidó nőknek a „szerény öltözet”, a *cnúuz* elve szerint kell öltözködniük, és ellenállniuk annak, hogy az épp aktuális, túl sokat megmutató nem-zsidó divatot mímeljék –, valamint a liberálisok, akik szerint a nők szabadon követhetik a mainstream divatot, és ha ezt megtagadnák tőlük, az egyenértékű lenne azzal, mintha antiszemita korlátokat szabnának nekik.¹⁶ Végül Baracsné hangot adott azon hitének is, miszerint Simon a nőiség mintaképe, mivel állítólag amikor elindult Keszthelyről, a barátaitól azzal búcsúzott, hogy ő „semmi sem akar lenni”, sem híres, sem fontos, hanem csakis egy megfelelő férfi boldog felesége.

Míg a magyar és német sajtót kizárólag az foglalkoztatta, hogy a zsidó Miss Európa alakjában összekapcsolódott a faji és nemzeti identitás, a nemzetközi sajtó egy része inkább az ilyesfajta versenyek kereskedelmi aspektusait kritizálta. A „Miss Európa, a báj mint kereskedelmi eszköz” című cikk, amely Simon győzelme után jelent meg, nem a fajjal kapcsolatos kérdésekre koncentrált. A szépségversenyeket nevelésügyi üzleti vállalkozásoknak látta: rámutatott, hogy a szépségkirálynővé válás maga is egy lehetséges karrierút, és ha egyszer valakit megválasztottak, onnantól az illető „az illatok, harisnyák, arckrémek, cipőgyártók, a közbeszéd és a mozifilmek bábujává válik”. A cikk további ellenvetése, hogy míg ezekben a lányokban lehet, hogy megvan az „egy doboz csokoládénak megfelelő kedvesség”, náluk sokkal szebb lányok sétálgatnak az általuk képviselt országok nagyvárosainak az utcáin.¹⁷ Egy másik cikk arra panaszkodik, hogy az egyetemes divat a hajviselet, a kozmetikumok és arckrémek terén azt eredményezte, hogy mind a tizenhét Miss Európa-jelölt annyira szabványos, hogy a lányok akár egy divatos bentlakásos iskola diákjai is lehetnének és nem lehet felfedezni rajtuk semmiféle nemzeti sajátosságot. A cikk szerint az ilyen versenyek annak is bizonyítékai, hogy a szépség klasszikus vonalai már nem számítanak, és hogy a modern szem ma már mindenekelőtt karcsúságot követel meg. Miss Hungárián, akit Miss Európának választottak, semmiféle sajátosságosan

magyar vonás sem fedezhető fel, inkább annak ve- gyüléke, amit a kontinens csinosnak tart.¹⁸ Tény, hogy a versenyzők közül egyedül csak a legfiatalabb versenyző, a 16 éves Miss Helvétia nem vágatta rövidebbre a haját, de az nem igaz, hogy a versenyzők egyikén sem lett volna felfedezhető semmi jól kivehető etnikai sajátosság. Ez jól látszik a versenyzők közös fotóján,¹⁹ valamint az alábbi fotón, ahol Simon Böske hat másik versenyzővel együtt látható:

Ugyanilyen ellentmondásos volt, ahogyan Simont fogadták, amikor március 13-án visszaérkezett Budapestre. A virágokkal megrakott lovashinton érkező lányt több száz emberből álló ujjongó tömeg fogadta. Három zenekar eljátszotta a magyar himnuszt, a polgármester pedig beszédet mondott, amiben gratulált neki ahhoz, hogy győzelmet aratott Magyarország világháborús ellenségeinek küldöttjein. A könnyező Simon alig tudott beszélni, de válaszul háláját fejezte ki a fogadtatásért, és kijelentette, hogy büszke arra, hogy dicsőséget hozhatott a hazájára.

Simon Böske-t lelkes tömeg fogadja Budapesten, 1929. március 13.

A fogadásakor éljenző tömeg ellenére Simon számtalan kellemetlen incidenst is elszenvedett zsidó-magyar szépségkirálynőként. Négy nappal azután, hogy hazatért, éppen autogrammot osztogatott egy jótékonysági eseményen, amikor jobboldali nők egy csoportja verbálisan inzultálni kezdte, és azt kiabálták neki, hogy „Miss Palesztina” és „ronda zsidó lány, nem vagy magyar”. Később szülővárosában, Keszthelyen is kifütyülték a magyar Királyi Gazdasági Akadémia szélsőjobboldali diákjai. Néhány diák később a háza előtt is randalírozott, és megrongálta a filmszínházat, amelyben leadtak egy filmhíradót, egy tudósítással arról, hogyan fogadta Böskét Bécsben a magyar delegáció.²⁰ Ezek nem spontán események voltak, hanem szervezett politikai demonstrációk: a társadalmi mozgalmakhoz köthető akciók a két világháború között ugyanis erősen átpolitizáltak voltak.

A nők, akik bekiabáltak Simonnak, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét (MANSZ) képviselték, egy jobboldali keresztény női szervezetet, amit 1919 januárjában Tormay Cécile regényíró és a magyar konzervatív nőmozgalom elindítója alapított, akinek a vezetése alatt a szervezet mintegy félmillió tagot számlált. A szervezet felvállaltan antiliberalis és emancipációellenes ideológiát képviselt, amit nacionalista, irredenta és antiszemita retorikával kombinált. Lapja, *A magyar nő*, a biológiai determinizmusra alapozva a hagyományos női szerepek mellett szállt síkra, és amellett, hogy korlátozni kell a nők munkavállalását. Tormay összetett és karizmatikus politikai figura volt, aki azt állította, hogy a mozgalma teljességgel magyar termék. Az általa képviselt politikát leginkább a reakciós modernizmus fasiszta esztétikájának összehasonlító perspektívájából lehet megérteni, és a két világháború közötti jobboldali lesbikus modernizmus művészi önreklámjának és összetett pszichoszexuális dinamikájának kontextusában.²¹ Tormay ügyesen egyensúlyozott a modern elveknek megfelelő magánélete és a nyilvánosság számára fabrikált imidzse közti ellentét okozta feszültségben. Noha sosem ment férjhez, hanem csakis nőkkel élt együtt, és egy nagyobb homoszexuális botrányba is belekeveredett, Magyarország eszményi hazafias nőalakjaként és a hagyományos nemi szerepek szószólójaként szerepelt. Simon Böske nyilvános sértegetése csak egy azon szemléletes példák közül, melyek révén megérthetjük az első világháború utáni korszak magyar nacionalista nőmozgalmait, amelyek a többi nőmozgalmat sikeresen a pálya szélére szorították.²²

A fiatal férfiakból álló Turul Szövetség – amelynek tagjai Simont zaklatták – a MANSZ-hoz ha-

sonlúan szintén 1919-ben alakult, és az 1920-as évek második felére az ország legnagyobb diákszervezete lett. Úgynevezett nemzeti keresztény ideológiája sok összetevőből állt, főként Magyarország jobboldali, militarista, irredenta és antiszemita „faji védelméből”. A tagjai rendszeresen részt vettek a trianoni békeszerződés elleni tömegtüntetéseken, és – hasonlóan más országok két világháború közötti, hasonlószerű politikai szervezeteihez – konzervatív nézeteket vallottak a nők szerepéről, elleneztek a nőemancipációt és radikálisan elutasították a modernséget. A Turul Szövetség sok egyetemen fejtett ki antiszemita tevékenységet. Ennek egyik fontos kifejeződése a diáktüntetések rendszeressé válása volt, ami különösen jellemezte a 1928 utáni időszakot, amikor Bethlen István gróf enyhített az 1920-as *numerus clausus*on. A Turul Szövetség tagjai feleltek a zsidó kollégák – időnként zsidó hallgatónők – sérelmére elkövetett rendszeres támadásokért is, ami jól mutatja, hogy a férfierőszak – amit Kerepeszki Róbert nyomatékosan „nemzeti masculinitásnak” nevezett a mozgalomról írt tanulmányában²³ – az öndefiníciójuk részévé vált. Csak a kezdet volt, hogy a Turul-tagok kigúnyolták Simon Böskét a zsidóságáért és azért, mert szépségkirálynő lett, 1931-ben ugyanis a szövetség debreceni tagozata, amelyhez később más jobboldali szervezetek is csatlakoztak, állásfoglalást tett közzé a szépségversenyek ellen, és bojkottra szólított fel mindazon fiatal nők ellen, akik ilyen kereskedelmi célzatú versenyeken vettek részt. Úgy ítélték meg, hogy a szépségversenyek ellenkeznek a nemzeti erkölccsel és a nők igazi szerepével, azaz azzal, hogy egyszerű feleségek és gondoskodó anyák legyenek.²⁴ (A szervezet később tüntetett bizonyos színésznők ellen is, így mindenekelőtt Karády Katalin ellen, aki gyakran játszotta a *femme fatale* szerepét a filmvászonon.)

Júliusban Simon még egyszer visszatért Franciaországba. 1929. augusztus 7-én Deauville-ben döntetlenben megnyerte az európaiaknak tartott Miss Universe-versenyt is, így Ella Van Huesonnal, azaz Miss Amerikával osztozott a címen. Ez a verseny azonban csak másodlagos fontossággal bírt, ugyanis a Miss Universe címért folyó küzdelem igazi színtere a texasi Galvestonban volt, ahová Simon végül nem ment el. Maurice de Waleffe, akitől a Miss Európa-verseny ötlete származott, az emlékirataiban ezt azzal magyarázta, hogy a texasi versenyre az amerikaiak negyvennyolc versenyzőt hívtak meg Amerikából, de csak ötöt vagy hatot Európából, ezért az európaiak úgy döntöttek, az aránytalanságot ellensúlyozandó, távolmaradnak az eseménytől, és helyette megválasztják a maguk

Miss Universe-ét kizárólag európai versenyzők közül.²⁵

A *Színházi Élet* részletesen beszámolt a deauville-i versenyről (1929. augusztus 11–17.), és listát közölt az ajánlatokról, amiket Simon kapott: a Paramount és a berlini Hegewald filmstúdió filmszerződésre szóló ajánlatairól, az amerikai magyarok terveről, akik magyar bálakat akartak szervezni Amerika-szerte Simon részvételével, és arról, hogy a 4711 parfümmárka öt évre szóló szerződést kínált neki. Kees Van Dongen holland-francia festőművész Le Toquet-be hívta, hogy lefesse, a kaportalait maharadzsza pedig, aki tagja volt a zsűrinek, nagy estélyt rendezett a tiszteletére. A *Színházi Élet*ben megjelent fényképeken látszanak a hatalmas, leginkább a korabeli lóversenyekre jellemző tömegek és a két győztes, amint fürdőruhában parádéznak a kifutón. Egy furcsa fotón Fuzsita, a híres japán-francia művész látható, amint szintén fürdődresszben vonul a kifutón, a képaláírás szerint „outsider jelölt”-ként, amihez a lap nem fűzött további magyarázatot. Waleffe a két versenyzőről érdekes megjegyzéseket tesz az emlékirataiban. Azt írja, hogy először a chicagói amerikai lány, akinek „júnóibb” volt a termete, volt az egyértelmű favorit, de végül a magyar versenyző, aki elegánsabbnak, elevenebbnek és energikusabbnak bizonyult, nyerte meg ma-

regyzéseket tesz az emlékirataiban. Azt írja, hogy először a chicagói amerikai lány, akinek „júnóibb” volt a termete, volt az egyértelmű favorit, de végül a magyar versenyző, aki elegánsabbnak, elevenebbnek és energikusabbnak bizonyult, nyerte meg ma-

A két deauville-i győztes fürdőruhában parádéz a kifutón

8. A "4711" kölnivíz ötéves szerződést kínál neki azért, hogy ezalatt az idő alatt kizárólagos joggal ő használhassa fel reklámjain Simon Böske fényképét.

4. A Deauvilleben tartózkodó amerikai magyarok azonnal konzorciummá alakultak azzal a céllal, hogy Amerika minden magyarlakta városában Magyar Bált rendeznek, amelyen természetesen Simon Böske-nek személyesen fel kell lépnie.

5. Az egyik legnagyobb párizsi szalon igazgatójának akarja szerződ-tetni.

6. Zopott fürdőhely egész augusztusra meghívta őt és fejedelmi ellátáson kívül fényes ünnepeket helyez neki kilátásba, amelyeknek jövedelméből Miss Europa is részese-tne.

Egyelőre ennyi is elég, hogy Keszthelynek tavaly meg névtelen szűlöttje azon törje gyönyörű fejcséjét, kinek az ajánlatát tartsa a legkedvezőbbnek. Hiszen még alig pihente ki Deauville világ-hírösszegeinek és multimilliárdosainak hódolatát, máris egy megtisztelő és nem mindennapi meghívásnak kellett eleget tennie.

Fuzsita japán festőművész, a deauville-i szépségverseny outsider jelöltje

A kaportalait maharadzsza, aki azért utazott Párisból Deauville-be, hogy szavazatát lendjára, a választás után nagy estélyt rendezett Simon Böske tiszteletére.

Az estély szigorúan nyugat-európai formában folyt le és így bizonyos mértékig talán csatlódást is okozott Miss Európának, aki a kaportalait maharadzsza pompás kis palotájában a hindu álomvilág csodáit várta. Persze a kaportalait maharadzsza estélye csak egy platinálcsem volt abban az ünneplési sorozatban, mely Simon Böske fénydiját követte. És itt el kell ismerni, hogy Amerika pénzfejedelmek a választás után lojálisán elismerték Simon Böske leheltszerű szépségét, aminek egyik fényes bizonyítéka a Paramountnak már közölt szerződési ajánlata. S ez annál is többet mond, mert Deauville túlnyomóan nemzetközi elegáns társaságában, — tehát azok kö-zött, akik a szavazásban részt vettek, — magyar és pesti részről mindössze a báró Kornfeld és báró Hirsch családok képviselőit láttuk. Simon Böske tehát

Fuzsita, a japán-francia festőművész versenyen kívül indult

A két, döntetlenre kihozott Miss Universe-győztes Deauville-ben, amint közrefogják Maurice de Waleffe-et

gának a zsűrit, így döntelent kellett hirdetni. Walleffe azt is hozzátette, hogy az amerikai lány túlzottan szerette a pezsgőt, Simon Böske pedig hajlamos volt az érzelmi kitörésekre, mégis ő volt a legarisztokratikusabb jelenség, akivel valaha találkozott, és hogy az a pletyka járta, hogy az izraelita orvos lányának valójában nemesi vér csörgedez az ereiben.²⁶

Ami a galvestoni alternatív Miss Universe-versenyt illeti, Simon, apja tanácsára – aki, úgy hírlett, folyton habozott, hogy engedje-e a lányát versenyezni –, visszalépett, mondván, fél a hosszú utazástól, de valójában sokkal inkább a további nyilvános antiszemita inzultusoktól tarthatott. Talán Galveston római katolikus püspökének, Edward Byrne-nek a figyelmeztetésétől is megijedhetett, aki levélben biztatta az összes versenyzőt, hogy a saját önértékük érdekében lépjenek vissza. Nem minden alap nélkül azt állította, hogy a verseny csak vulgáris reklám attrakció, és egy szál fürdőruhában kell majd felvonulniuk egy szedett-vedett társaság előtt, akik úgy fogják őket fixírozni, mint a szép állatokat. Még egy versenyző, Miss Írország részvételét is megakadályozták, köszönhetően az izgalomnak, amit a verseny állítólagos erkölcstelensége váltott ki az ír katolikus lapokban.²⁷ A sors ironiája, hogy a galvestoni Miss Universe-versenyt szintén zsidó versenyző nyerte, Lisl Goldarbeiter, Ausztria színeiben, aki a korábbi Miss Európa-versenyen közvetlenül Simon után végzett. Goldarbeiter élete, Simonéhoz hasonlóan, később szintén tragikus fordulatot vett.

1929 tavaszán a *Színházi Élet* több részletben lehozta Simon ömlengően lányos stílusban megírt életrajzát. Simon azzal kezdi, hogy eldicsekszik azzal, hogy az anyja úrilányhoz méltó nevelést kapott, és lovagolni is megtanult, csakúgy, mint a szomszéd földbirtokos lányok. Ugyanakkor hallgat apja alacsony származásáról, ahogy érthetően arról is, hogy a családja nemcsak hogy zsidó, de ő maga ortodox nevelést is kapott. A történetét azzal fejezi be, hogy mióta híres lett, mindenhol azt kérdezzék tőle, hogy mit gondol a „modern lány”-ról, akit ő meglehetősen visszafogott stílusban úgy ír le, mint aki elevenebb, gyorsabb és talpraesettebb, mint a korábbi lányok, és aki odahaza és a munkában is szép tud lenni. Ugyanakkor – mindezzel éles ellentétben – Simon a zárószavaiban elhatárolja magát a modern lány kategóriától, amikor azt mondja, hogy összes ambíciója csupán csak annyi, hogy, noha még nem volt szerelmes, már nagyon várja az időt, amikor majd egy megfelelő férfi felesége lehet, és amikor ezek a boldog élmények már csak ifjúkori emlékek lesznek. Mindazonáltal mégis elvállalt néhány kozmetikai reklámot.

Mlle Elisabeth Simon
la plus jeune femme de
Hongrie, a été proclamée
Miss EUROPE.
au championnat international
de beauté de Paris.

“Elle est si merveilleuse”
dit Miss Europe en parlant
de la Crème Siamoise.

M^{ISS} Europe, après son élection, a exprimé toute sa reconnaissance envers la Crème Siamoise, qui, dit-elle, a largement contribué à son succès.

Fait significatif: Sur les 17 concurrentes du championnat de beauté, 14 étaient des adeptes ferventes de la Crème Siamoise.

C'est une preuve de la réputation mondiale de cette merveilleuse méthode d'embellissement. La supériorité et l'efficacité de la Crème Siamoise sont dues à ses deux produits jumelés:

- la Crème Siamoise de Jour qui embellit le visage, le protège contre les intempéries et fait tenir la poudre, c'est la seule crème aërienne qui laisse filtrer l'air et permet à la peau de respirer;
- la Crème Siamoise de Nuit qui dissout toutes les impuretés, poussières, sécrétions des pores, traces de maquillage. Elle assouplit et nourrit les tissus, effaçant les rides et les signes de l'âge.

Crème Siamoise

35, Boulevard Haussmann, PARIS

En vente en pots, tubes, seringues et en tablettes dans tous les Grands Magasins et Bonnes Affaires.

Egy sminklemosó nappali krém
és egy éjszakai krém reklámja

1929. december 22-én, mindössze tíz hónappal azután, hogy elnyerte a Miss Európa címet, és hat héttel azután, hogy bemutatták a férfinak, Simon vágya, hogy ne legyen több mint feleség, valóra vált: férjhez ment Brammer Pálhoz (1895–?), annak a legendás textilbirodalomnak az örököséhez, amelyet az apa, Brammer Ödön (?–1945) alapított. (Azt egyetlen beszámoló sem említette, hogy Pál valójában Ödön unokaöccse volt, akit két éves korában adoptált a nagybátyja, miután az apja, Henrik, aki csokoládégyáros volt, meghalt.) A pár polgári házasságot kötött, amit nem követett egyházi szertartás.²⁸ A *Bulvár* című lap részletesen beszámolt arról, mit viselt a menyasszony, túlméretezett, világos színű zszorsett kalapjáról is, valamint megdicsérte halvány bőrét, és hangsúlyozta, ahogy azt már számos korábbi tudósítás is, hogy nem viselt sem rúzszt, sem szájpírosítót.²⁹ Az esküvő után

A világhírű 4711 parfüm reklámja

a *Színházi Élet* olyan fontos információkról is beszámolt, mint a személyek listája, akik táviratban gratuláltak, egy másik lista pedig azt sorolta, milyen ajándékokat kapott az ifjú pár.⁵⁰

Simon Böske édesapja a kép legbalján áll, mögötte az édesanyja.

*Prof. Dr. Kovács
János úrnak a
László és
Brammerék felől*

Mándy
Samu, Pár-
tor Miksa, a
Fennirőlési Kép-
pont vezetőgázgatója,
Stern Samu udvari taná-
cso, Szilágyi Lajos ország-
gyűlési képviselő, Várdányi Irén,
Góti Sándor, Székely Ferenc udvari
tanácsos, dr. Személy Károly főgyőző.
Külföldről sok távirat érkezett. Maurice de Waleffe
rendkívül melegen gratulált a fiatal párnak.
A legérdekesebb pedig talán az, hogy
Európa nagyvárosainak csaknem min-
den elsőkel szállodája meghívta a fiatal
párt. Ha minden meghívásnak eleget
tennének, talán jövő ilyenkorra kerül-
nének vissza nászútjukról.

A gratulálók tömegében
a pesti társasági élet egész
serege kitünőségével talál-
kozhattunk.

Az új párnak szemé-
lyesen gratuláltak:

Baró Madarassy-Beck Gyula,
baró Lukovich Géza altábor-
nagy, baró Villóni János fő-
szállású György, Wodaner
Hugóné, Szerlety Iván, Lódy Ti-
vadár, baró Ullmann, Fellner
Henrik felsőházi tag, Baross
Marell, dr. Hoffmann Lajos
csendes, Beyer ezredes, Grotz
Emil egyetemi tanár, Willer-
dorfer József kereskedelmi fő-
tanácsos, dr. Budai Goldberger
Leó, Hossz Ároné.

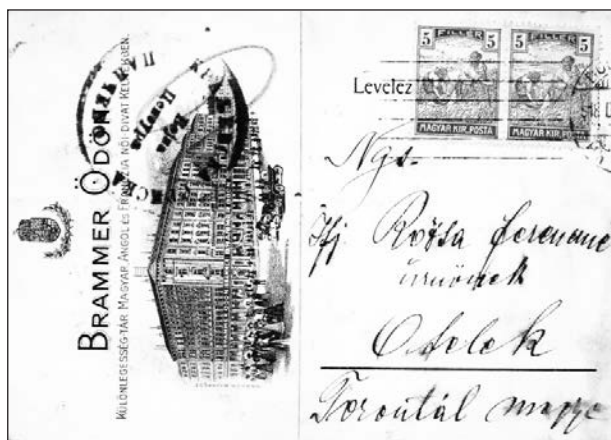
Táviratot, illetve le-
velet küldtek:

Dr. Szitovszky Béla belügy-
miniszter, dr. Ripka Ferenc
főpolgármester, Ágpa Papp Bán-
dor ny. Államtitár, Lucich Ká-
roly altengernagy, Helényi Ar-
túr, baró Dirstay István, Fel-
ner Henrik, Isecké Gyula,
Farkas György, Hollos Odón,
a Kereskedelmi Bank igazgató-
ja, a Pécsmonóci család, Jánosovits
Pál ny. Államtitár, Bánó Dezse,

A pályaudvaron (László felv.)

A boldog pár a nászútjára indul

A lapok beszámolóí, illetve maga a házasság is közvetett reklámkampányként szolgált Brammerék textilüzlete számára. *Père* Brammer, noha szerény körülmények közül indult, korán megértette a fogyasztói kultúra látványos fejlődését és különösen a divat új üzleti világát. Már 1888-ban megnyitotta Budapesten első grandiózus luxusüzletházát, amely „női és férfi divatkelme különlegességek”-kel foglalkozott, és úgy reklámozta az üzletét, mint ahol „urhölgyeknek vizit toillettekre” való luxuscikkeket lehet beszerezni.⁵¹ Brammer, aki posztókirályként vált ismertté, textiliparmágnás lett, amikor megnyitotta saját gyárát, hogy így jobban ellenőrizhesse textiljei minőségét, amiket azután a maguk hazafiasan magyaros piros-fehér-zöld címkéivel európai nagyáruházakba exportált a század elején. Brammer azt is megértette, hogyan tolódtak el az üzleti érdekeltségek a termeléstől a fogyasztás felé, és hogy a potenciális vevők körében vágyat kell kelteni az árucikkek iránt, méghozzá jól felismerhető márkajelzések, árukihelyezési technikák és egyéb reklámeszközök segítségével.⁵²

Brammer első áruháza egy 1918-ból származó reklámképeslapon

Jób Dániel

Noha a Brammer-áruház gyakorlatilag tönkrement az első világháború folyamán, Brammer 1924-ben új helyen, a Koronaherczeg utcában nyitott elegáns üzletet (ma a Petőfi Sándor utca 20. és a Régi posta utca sarkán), amit az 1920-as években nagyrészt a fia vezetett. Az épület kívülről lenyűgöző architektúrájú, és az egyik legszebb budapesti szecessziós bejáratral büszkélkedhetett.

A Brammer textilüzlet a Koronaherczeg utcában

Németországhoz hasonlóan Magyarországon is többségében zsidó vállalkozók alapítottak ruha-, textil- és divatházakat, és ennek következtében a populáris kultúrában a kiskereskedelem világa hamarosan a zsidó mivolt egyfajta kulturális kódja lett. Aki ilyen üzletet patronált, az zsidóktól vásárolt. Egy ilyen világban a hagyományörzőknek a fogyasztói kultúrára, illetve a zsidókérdésre adott

reakciói mélyen összefonódtak.³³ Maga a nagyáruház is a fogyasztói kultúra és a nagyvárosi modernség emblémájává vált, és ezáltal egyszerre váltott ki tiszteletet és csodálatot, ugyanakkor félelmet és visszautasítást is. A zsidó tulajdonban lévő kiskereskedelem növekvő hatalmát kényelmetlenül körbeverték az antiszemita diskurzusok. Brammer, aki tetszetős üzletházainak építéskor korán megértette az áru bemutatásának fontosságát a „kereskedelem [ezen] világi templomai”-ban, tisztán látta a reklámbéli előnyeit annak is, hogy a fia szépségkirálynőt vesz feleségül. Sajnos a pár olyannyira nem jött ki egymással, hogy 1935-ben nemcsak elváltak, hanem 1935 áprilisában *filó* Brammer nevetséges revolverpárbajt is vívott Jób Dániellel (1880–1955), a Vígszínház művészeti igazgatójával amiatt, hogy Simon Böske elhidegült tőle. A párbajozók egyike sem sérült meg, de mindketten büntetést kellett fizessenek. Jób huszonkilenc évvel volt idősebb Simonnál, és nemsokára a második férje lett.

Mivel zsidó volt, Jób 1939-től már nem dolgozhatott a Vígszínháznál, ahol 1921 óta állt alkalmazásban. A pár túlélte a háborút: 1944-ben elrejtőztek a színész Berczy Géza villájának pincéjében. Simont érzelmileg és fizikailag is összetörte a sok szenvedés. Szülei aközé a 829 Keszthelyről deportált zsidó közé tartoztak, akik, hatuk kivételével, mind elpusztultak Auschwitzban.³⁴ Simon volt férje és a családja sem járt jobban, mivel 1940-ben Brammer Pált három és fél évre bebörtönözték azért, mert állítólag illegálisan árat emelt, 1944-ben pedig családja nagy részét deportálták. Ő maga megmenekült. Egy ideig megpróbálta újra beindítani az üzletét, de az üzletek államosításának hírére elhagyta az országot, és további sorsa ismeretlen. Noha az üzletházát államosították, és egy időre sokat veszített a fényességéből, 1973-ban az épület műemlék-

Az üzlet az államosítás után

védelmet kapott, ma pedig az UNESCO világörökségi listáján szerepel és ezért az, ami megmaradt belőle, védelmet élvez. A 2000-es évek második felében a helyen elegáns Bizanc Boutique cipőüzlet nyílt.

A háború után Simon és férje nem voltak képesek újra felépíteni az életüket, és szegénységben éltek Jób Dániel haláláig.³⁵ Simon egészsége folyamatosan romlott, 1955-ben történt megőzvegyülésétől az 1970-ben bekövetkezett haláláig fivére, Simon Imre és annak családja gondoskodott róla. Simon Imre, akinek a magyarországi *numerus clausus* miatt Németországig kellett mennie, hogy mérnöknek tanulhasson, több sikeres kávéfőzőgép – például az Atomic, a Bambi, az Electro Piccolo – feltalálója volt, és még az államszocializmus idején is sikerrel vezette saját műhelyét és üzletét.³⁶

2009-ben, Simon Böske születésének századik évfordulóján megjelent néhány rövid megemlékező cikk, 2017-ben pedig Szarka Lajos keszthelyi történész kiadta *Simon Böske naplóját*, ami hasznos referenciamunka Simon életéhez.³⁷ A kötetben válogatott idézetek szerepelnek Simonról a kortárs szerzők, köztük Karinthy Frigyes és Márai Sándor tollából, valamint szemelvények a korabeli, különféle politikai álláspontot képviselő sajtóból, ahogyan az a zsidó-magyar Miss Európa hírére reagált.

A kötet olyan fényképek gazdag lelőhelye is, amelyeket Szarka közvetlenül Simon családjától szerzett meg. Ugyanakkor Szarka nem használja Simon fényképeit, amelyek a *Színbázi Életben* jelentek meg. Szarka kötetének címe igen félrevezető, mivel az a Simon-mű, amelyet újra kiad, nem napló, nem is önéletrajz, ahogy Simon nevezi, hanem csak egy komolytalan írásmű, amit Simon közvetlenül azután írt a *Színbázi Életnek*, hogy megnyerte a Miss Európa-versenyt. Sajnos Simon Böske életét ezenkívül semmi más nem dokumentálja.

LISL [ELISABETH] GOLDARBEITER:
MISS AUSZTRIA 1929,
MISS UNIVERSE 1929
ÉS MAGDA DEMETRESCU-DIMITRIU:
MISS ROMÁNIA 1929

Az 1929. év két másik szépségkirálynője, Lisl Goldarbeiter (Bécs, 1909. március 23. – Budapest, 1997. december 14.) és Magda Demetrescu 1929-ben szerzett tapasztalatai jobban megvilágítják ennek az évnek a versenyeit, illetve a versenyeket körülvevő antiszemita reakciókat. Goldarbeiter, akiről korábban már szó volt mint az 1929-es év Miss Ausztriájáról, és aki másodikként végzett a Miss Európa-versenyen, bizonyos értelemben Simon történelmi hasonmása. Lisl Goldarbeiter csak egy hónappal volt fiatalabb Simonnál és magyarul Lisának becézték. Édesapja, Goldarbeiter Izsó 1877-ben született Szegeden, majd Bécsbe emigrált, ahol szerény textilüzletet nyitott. Noha a lány anyja nem volt zsidó, a család Leopoldstadtban, a zsidó negyedben élt, igen szerény körülmények között. Goldarbeiter, Simontól eltérően, kereskedelmi középiskolába járt és apja üzletében dolgozott.

Minden országban, amelyik részt vett a versenyen, volt egy-egy újság, amely magára vállalta a reklám és a menedzselés feladatát. Míg Budapesten a *Színbázi Élet* szponzorálta Simont és jelentetett meg cikkeket az uralkodásáról, Ausztriában a *Neues Wiener Tagblatt* szponzorálta Goldarbeitert. Érdekes módon, míg Simon saját jellemzésekor modern terminusokban láttatta magát, legalábbis annyiban, hogy eldicsekedett azzal, hogy jól teniszozik és rendszeresen sportol, addig Goldarbeiter úgy nyilatkozott, hogy nem szokott sportolni és csak kevéssé érdekli a tánc. Bemutatkozásuk különbsége igen sokatmondó, ugyanis a sportolást akkoriban a modernség és az elegáns nevelés szimbólumaként kódolták, miközben a középosztálybeli nőktől azt is várták, hogy csak mértékkel sportoljanak. Ugyanakkor mindkét nő számára fontos volt, hogy

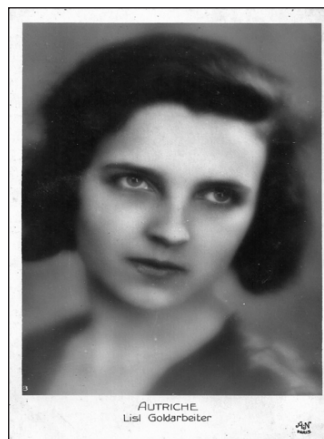
minden egyes alkalommal megemlítsék azt a hazugságot, hogy nem használnak semmiféle kozmetikai szert. Így például Goldarbeiter a *Neues Wiener Tagblatt*nak adott egyik interjújában kijelentette,³⁸ hogy amikor elindul otthonról, csak egy kevés rizsport használ, de más kozmetikai szert nem, és csapvízzel szokott mosakodni. Győzelme után a lap fontosnak tartotta, hogy a címdalalon hozza az állítást, miszerint Goldberger úgy nyert, hogy nem használt sem púdert, sem rúzsot. Mai szemmel nézve furcsának hat, hogy miért akarja valaki letagadni, hogy illatszappant vagy rúzsot használ. Az 1920-as évektől az illatszappanreklámok olyan szépségipari világmárkákat népszerűsítettek, mint a Lux és a Palmolive, a reklámokban pedig színésznők vallottak arról, hogy ők ezeket a bőrápolási termékeket használják, és nem tanácsolták a közönséges, durva szappanok használatát. A szappan tehát úgy lett megjelölve, mint ami több, mint higiéniai termék, és sokkal inkább bőrápolószert. Ugyanakkor a magazinokban jól érezhető volt a feszültség az úgynevezett természetes és a nem természetes szépség elgondolásai között.³⁹ A *Színházi Élet* 1928. december 30-i számában a címlapon a Savoly Bath Soap angol nyelvű, csiklandós hirdetése szerepel: egy szexi meztelen lány modern, rövidre vágott frizurával épp fürdik, de a testét kitakarja egy kör alakú szappan. Tehát amikor Goldarbeiter cáfolta, hogy ilyesféle szappant használna, az egyben saját egészséges ártatlanságának a kinyilatkoztatása is volt, valamint a kozmopolitanizmus és a modernség visszautasítása.

Csakúgy, mint Simon, Goldarbeiter is megkapta Galveston püspökének a levelét, amelyben a püspök arra figyelmeztette, ne menjen Galvestonba. Ő azonban elment, az édesanyja kíséretében. Az európai versenyzők utazását nem a galvestoni verseny szponzorálta, hanem a *Neues Wiener Extrablatt* baloldali, liberális lap, amelyik felismerte, hogy növelni tudja az eladott példányszámát, ha egy szépségkirálynőről ír. Ezért felajánlotta, hogy fizeti Goldarbeiter és az anyja útját, ha Goldarbeiter rendszeresen tudósít az eseményről. Mivel Goldarbeiter nem igazán tudott jól írni, az anyja megvette a csoporttal utazó riportertudósításait, és Goldarbeiter ezekből másolt ki részleteket. A tudósításai finoman szólva is szépelgők voltak. Érdekes azonban, hogy a lánynak mennyire kevéssé tetszett Amerika, különösen a

szörnyű ételek és az, hogy minden fogást jeges víz kíséretében tálaltak fel.⁴⁰ Galvestonban Goldarbeiter volt az első nem-amerikai, aki elnyerte a Miss Universe címet, huszonnégy amerikai és nyolc európai lány, továbbá Miss Brazília és Miss Kuba előtt. Cserébe kétezer amerikai dollárt kapott és egy Bulova márkájú platinaórát. Galvestonban Goldarbeiter a győzelme alkalmából németül elmondott beszédében kijelentette, hogy a legfőbb ambíciója férjhez menni, családot alapítani és visszatérni szeretett Bécsébe. Ő is kapott filmszerződésre ajánlatot, a híres King Vidortól, aki zsűritag volt. Egy tizenötezer dolláros színházi szerződéssel is megkelesték, amit állítólag azért nem fogadott el, mert nem akart színpadon fürdőruhában szerepelni. A fürdőruhás fellépés fontos része volt a galvestoni versenynek, mint az jól látszik abban a *British Pathe* filmhíradóban is, ahol hét versenyző szerepel.⁴¹

Simontól eltérően Goldarbeiter sokat utazott Európában az uralkodása idején. Romániába is ellátogatott, ahol találkozott Miss Romániával, a tizenhét éves Magda Demetrescuval (1922–?), aki vereséget szenvedett tőle a Miss Universe-versenyen. Demetrescu háttéréről keveset tudni: árva volt, akit a nagynénje nevelt fel.⁴² Érdekes megjegyezni, hogy a két világháború között időnként a szépségversenyek is versengtek egymással, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt, mint azt a deauville-i és galvestoni Miss Universe-verseny esetében is láthattuk. Demetrescut 1929-ben választották Miss Romániává egy olyan versenyen, amelyet a *Realitatea ilustrată* szervezett. A Miss Európa-versenyen

Lisl Goldarbeiter
mint Miss Ausztria

A bécsi képes hetilap,
a *Wiener Bilder* címlapja

Lisl Goldarbeitert Miss Universe-szé koronázzák Galvestonban

Közös fotó Lisi édesanyjával, akit a versenyzőket kísérő anyák közül a legvonzóbbnak választottak

Simon még Marioara Ganescu (Janescu) ellen versenyzett, aki 1928-ban volt Miss Románia, és akinek az 1929-es megmérettetésen való részvételét egy rivális képesújság, az *Ilustrațiunea Română* szponzorálta.

Csakúgy, mint Simont Budapesten, Goldarbeitert is hangos tömeg fogadta, amikor megérkezett a bukaresti vasútállomásra. A tömeg antiszemita kifejezésekkel becsmérelte: például azt kiabálták neki, hogy „vegyük rá, hogy disznót egyen”, de azt is kiabálták, hogy túl sovány a saját versenyzőjükhöz képest, aki kerekdedebb idomú volt. Miss Románia és Goldarbeiter a tömeg elől a bukaresti katedrálisban keresett menedéket, a tömeg azonban Goldarbeiter kiadatását követelte, azt kiabálva, hogy mivel zsidó, ezért nincsen joga oda menekülni. Végül a rendőrségnek kellett nagy erővel közbeavatkoznia.⁴⁵ Noha a Goldarbeiter elleni támadások elsősorban antiszemita és nacionalista indíttatásúak voltak, helyi esztétikai kritériumokon is alapultak, ugyanis a tömeg túl vékonykának találta egy olyan időszakban, amikor a karcsúságnak mint szépségideálnak az árucikké válása – mely ideált az 1920-as években egyszerre népszerűsítették a hollywoodi sztárkultusz és különféle sport- és egészségmozgalmak – még semmilyen értelemben sem élvezett szélesebb társadalmi támogatást.⁴⁴

1929. június 15-én a szegedi *Délmagyarország* arról számolt be, hogy Miss Universe közeli roko-

nai, a Tänzer család, édesapja nővérei és unokatestvérei, Szegeden élnek. A cikk Goldarbeitert hasonló terminusokban írta le, mint ahogy más lapok Simont: „szerény, finom úrilány”, akit mások vettek rá arra, hogy beküldje a fényképét a versenyre.⁴⁵

Goldarbeiter uralkodása alatt első unokatestvére, Tänzer Mór, azaz „Marci” (1909–2003), aki már 1926 óta Bécsben élt mérnökhallgatóként, együtt lakott Lisl Goldarbeiterrel és a szüleivel. Marci amatőr filmes volt, és filmre vette Goldarbeiternek a versenyeken elért sikereit, miközben mindvégig szerelmes volt belé, viszonzatlanul. Tudta, hogy sosem győzhet a lány gazdag kéréivel szemben. Goldarbeiter, hasonlóan Simon Böskéhez, nem sokkal a győzelme után megkezdte első, szerencsétlen házasságát Fritz Spielmann-nal, egy gazdag selyemnyakkendő-gyáros fiával, aki egyfajta playboy volt. Az Anschluss után Spielmann elmenekült Bécsből, és New Yorkban kötött ki.⁴⁶ Közvetlenül a kristályéjszaka után Goldarbeiter is elmenekült a szüleivel a biztonságosabbnak vélt Szegedre, ahonnan 1944-ben elhurcolták az apját és a Tänzer családot, aki mind oda is veszték. Goldarbeiter úgy menekült meg, hogy az anyjával bujkált. A háború után Szegeden maradt. Unokatestvére, aki fiatal-kora óta szenvedélyesen szerette és folyton filmezte és fotózta, hat évvel később tért vissza: először munkaszolgálatos volt, azután hadifogságba esett. 1949-ben összeházasodtak, és Budapesten teleped-

Lisl Goldarbeiter Galvestonban Miss Universe-ként,
Miss Románia tőle jobbra a harmadik

Marioara Ganescu (Janescu)

tek le. Marci továbbra is fotózta feleségét életük további ötven közös évében, egészen az asszony 1996-ban bekövetkezett haláláig. Marci 2000-ben, kilencvenegy évesen karcsú kötetet jelentetett meg *Szerelmem, Lisl* címmel. A könyvben szerepeltek a lány fotói és egy erősen átszerkesztett beszámoló is az életéről. Nem esett szó például az antiszemita támadásokról, amiket az uralkodása alatt el kellett szenvednie, sem arról, hogy egyszer már házasságot kötött valaki másal, holott az utóbbi esemény nyomai ott szerepelnek Marci filmjeiben.⁴⁷

2005-ben, Tánzer filmjét felhasználva, Forgács Péter dokumentumfilmet készített *Lisl Goldarbeiter – a szépség útja* címmel⁴⁸

A SZÉPSÉGVESZENYEK
MINT A NEMI SZEREPEK,
A FAJ ÉS A NEMZETI IDENTITÁS
ÖSSZEKAPCSOLÁSÁNAK KULTURÁLIS
HELYSZÍNEI: MISS AMERIKÁTÓL
ÉS MISS FRANCIAORSZÁGTÓL
MISS MAGYARORSZÁGIG
/ MISS HUNGÁRIÁIG

Korántsem véletlen, hogy az első Miss Hungáriát 1929-ben választották meg. Az 1920-as évek vége bővelkedett a szépségversenyekben, amelyek mintegy a kulturális globalizáció egyik korai példaként a gyorsan terjeszkedő fogyasztói kultúrával együttműködve jöttek létre. A modern szépségversenyek – a nők és testük közszemlére állításának kulturálisan jóváhagyott, népszerű intézményei – kezdeteivel kapcsolatban általában P. T. Barnumot, az amerikai showmant szokás megemlíteni: 1854-ben ő rendezett szépségversenyt elsőként Amerikában. Ezek a versenyek azonban szolid, ruhás események voltak egészen az 1920-as évekig, amikor a divatmodellkedés – akkoriban dicshívták, ugyanakkor éppenhogy csak tisztességes női karrierlehetőség – vált a versenyek új prototípusává.⁴⁹ Az új női divatszabászat manöken-előadóművészei, akik nevüket azokról a bemutatóbábukról kapták, akiket a női divatszabóságok

Forgács filmjének egyik reklámja, amelyet Tánzernek a Goldarbeiterről készített fényképeiből állított össze. Időnként Tánzer is szerepel rajta, hol fiatalabban, hol idősebben

ban felváltottak, csendben vonultak öltözékeikben a gondosan színpadra vitt divatbemutatókon. Ez sokban hasonlított arra, ahogy a lányok vonultak a szépségversenyeken.⁵⁰ A kora 20. század modern fogyasztói gazdaságában, amikor a javak elosztásában a vágykeltés vált központi szerepűvé, ezek az élő, de csendes divatmodellek váltak a felmagasztalt nőiség és a férfivágy emblematikus ikonjaivá (és talán mindmáig azok). A manökeneket arra szánták, hogy a testüket használják közvetítő eszközként arra, hogy a fogyasztókban vágyat keltsenek, mind a divatszalonokban, mind a nyomtatott hirdetésekben. A női test bemutatása arra szolgált, hogy a közönség tekintetét átszexualizálja, és így ösztönözze őket vásárlásra, és ezt a szépségversenyek csak továbbfejlesztették.⁵¹ 1925-től a zsidó alapítású berlini Gerson áruház egyfajta szépségversenyt tartott, amikor előkelő divatbemutatóját a szépségverseny elemeivel vegyítette, hogy így válassza ki a legkecsesebb modellt, akit aztán Modéköniginé (divatkirálynővé) koronáztak. A második ilyen királynő egy bizonyos Hilde Zimmerman lett, aki tizenhat éves volt és Gerson-modell.⁵²

A csendes manökenek felvonulásával együtt járt a divatfotózás új vizuális kultúrája, amelyben a művészet és a fogyasztói kultúra gyakran összekapcsolódott. Ezen a területen a zsidók, és érdekes módon

Hilde Zimmerman koronával és hagyományos királyi öltözékben, miközben fürdőruhát visel

a zsidó nők, aránytalanul felülreprezentáltak voltak. A fényképezés kápráztató változásokat hozott: bebizonyosodott, hogy a tömegesen előállított képek, amelyek a szexuális szimbólummá tett nőkről készültek, vonzzák az új tömegkultúra fogyasztóit, amikor új látásmódokat és a szépség új eszményeit népszerűsítik. Az 1920-as évektől sok populáris sajtótermék szép nők fényképeit kezdte el szerepeltetni a lapjain, hogy így érjen el magasabb példányszámot. Mindezt a fényképezés és a nyomtatási technikák gyors fejlődése tette lehetővé.⁵³

1921-ben egy bizonyos H. Conrad Eckholm, az Atlantic Cityben (New Jersey állam) található Monticello Hotel tulajdonosa, rátalált egy potenciálisan jól jövedelmező reklámtrükkre: olyan szépségversenyt kell csinálni, amelynek központi eleme a fürdőruhás verseny, így a női testeket a vaudeville-ek⁵⁴ szűk világán kívül lehetett közszemlére tenni. Eckholmnak az alapötletet azok a kissé merészen fürdőző szépségek adták, akik rendszerint csoportosan pajkoskodtak Mack Sennett némafilmjeiben.⁵⁵

Mint azt Angela J. Latham kifejti a találon a „Packaging Woman: The Concurrent Rise of Beauty Pageants, Public Bathing and Other Performances of Female »Nudity«” című⁵⁶ cikkében,⁵⁷ a szépségversenyek igazi vonzerejét az adta, hogy a közszemlére tett fürdőruhás nők nem előadóművészek voltak: éppen ekkoriban a megfelelő fürdőruha-viselet témája volt az, ami központi szerepűvé vált azokban a vitákba és rendszabályokban, amelyeket a nők nyilvános viselkedésének határaitól folytattak, illetve amelyek ezeket a határokat (akár a rendőri intézkedésig menően is) kijelölték (még akkor is, ha az 1921-ben engedélyezett fürdőruhák

Az első amerikai szépségverseny, 1921, Atlantic City

Ellen Gorwan, 1921

és a bennük közszelemlére állított nők, mint az itt alább is látszik, aligha jelentettek tényleges „meztelenséget”, sőt, aligha feleltek meg akár az alig pár évvel későbbi sztenderdeknek sem, mint ezt jól mutatja az egyik fentebbi kép is, amin 1929-ben Simon és Goldarbeiter versenyeztek modernnek tűnő fürdőszettben).⁵⁸

Az első, 1921-es Atlantic City-beli Miss Amerika szépségverseny győztese Ellen Gorwan lett. A tizenöt éves diáklányt koronázási képén Szabadság-szobornak öltöztették és egy óriási amerikai zászlóba burkolták.

Azt, hogy ezt a nemzeti jelmezbe öltözést mennyire komolyan vették, jól mutatja, hogy a sajtó a tizenéves lányt az igazi amerikai lány prototípusaként reklámozta, úgy, mint aki anyaságra és családalapításra termett, és akitől az ország jövője függ. Az első világháború utáni nehéz években az amerikai kapitalizmusra leselkedő politikai veszélyt a bolsevizmus jelentette. A patriarchátussal és a nemi szerepekkel kapcsolatos nyugtalanságot pedig részben az alkotmány 1920-as 19. módosítása képviselte, ami választójogot biztosított a nőknek, részben pedig az, hogy általában véve megnőtt a nők új típusainak – a szüfrasseteknek, de a flappereknek is⁵⁹ – a láthatósága a magánszférán kívül. Egy ilyen

gyors politikai változásokkal terhes időszakban egy majdhogynem gyermeknek látszó, illedelmes, zászlóba csavart Miss Amerikára volt szükség ahhoz, hogy nosztalgikusan fel lehessen idézni egy biztonságosabb kort, amikor a nők „még tudták a helyüket”. Azzal, hogy következetesen olyan versenyzőket hoztak ki győztesnek, mint Ellen Gorwan, aki a lehető legkevésbé nézett ki flappernek vagy „új típusú nőnek” [new woman], a versenyek a nőiség egy szabványos, retrográd ideálját támogatták. A sajtó és a közönség szintén olyasmikért dicsérte az első Miss Amerikákat, hogy nem vágatták le a hajukat, nem viseltek sminket és nem dohányoztak. A versenyek még folytatódtak Amerikában pár évig, új szabályokkal – így például a lányoknak estélyiben is fel kellett vonulni –, azután 1927-ben megszűntek. A nagy gazdasági világválság miatt egészen 1933-ig nem élesztették őket újra, és akkor is csak sokkal visszafogottabb formában, egészen a második világháború utáni időszakig. (Csak 1945-ben, a háború utáni első versenyen történt, hogy megválasztották az első és mindmáig utolsó zsidó Miss Amerikát, Bess Myerson személyében.)

The Most Beautiful Girl in the World: Beauty Pageants and National Identity [A legszebb lány a világon: szépségversenyek és nemzeti identitás] című úttörő művében Sarah Banet-Weiser a szépségversenyeket összetett kulturális terepként elemzi.⁶⁰ Az jellemzi, hogy a fajhoz, nemi szerepekhez és nacionalizmushoz kapcsolódó eszmék nyilvános helyszínen kerülnek mérlegre és ütköznek össze. A szépségversenyeket olyan polgári rituáléként és a tömegmédia közvetítette látványosságként vizsgálja, amelyek egyszerre testesítenek meg különféle nacionalista érzületeket, miközben mélyen gyökereznek az árukultúrában. Egy adott csoport történeteket mondhat el saját magáról saját magának, így engedve utat annak, hogy a közösségben lappangó konfliktusok és feszültségek hangot kapjanak. A szépségversenyek egyben a nemi szerepek igen jól látható előadásai is, ahol, mint azt feljebb a manökenek esetében is láttuk, jól tapinthatóan közszemlére kerülnek mindazok a fegyelmzési gyakorlatok és kulturális forgatókönyvek, amelyek a nőket nőiesként konstruálják meg, és ahol a versenyzők a női testet nemzeti testként is képviselik. Ebből a szempontból érdemes a női ikonokra úgy tekinteni, mint akik a nemzet szimbolikus reprezentációi és kulturális értékek hordozói, a korábban említett Szabadság-szobortól vagy *A Szabadság vezetői a népet* című Delacroix-kép nőalakjától kezdve egészen – sok más további nőalak mellett – Marianne, Britannia, Helvetia, Polonia, Pocahontas, La Malinche és, természetesen, Hungária nőalakjaiig.

**Hungáriát ábrázoló üdvözlőlapon,
amely kettős feltámadást kíván
a címzettnek:
keresztény feltámadást húsvétra
és Nagy-Magyarország feltámadását**

**A bélyegen egy csatába
lovagoló
Hungária látható**

Magyarországot a két világháború között gyakran személyesítették meg „csonka”-ként.⁶¹

Noha Banet-Weiser a művében amerikai szépségversenyekre koncentrál, meggyőzően érvel amellest, hogy annak módja, ahogyan a nemzeti identitás nemi szereppel ellátott [gendered] konstrukcióit létrehozták a szépségversenyeken, a világ többi részén is hasonló volt. A Colleen Ballerion Cohen és társai által szerkesztett, *Beauty Queens on the Global Stage: Gender, Contests, and Power* [Szépségkirálynők a világ színpadán: gender, verseny és hatalom] címet viselő kötet (1995) pont erre hoz példákat, amikor az egyes fejezetei a világ számos tájáról – Andalúziától Tibetig, Moszkvától Guatemaláig – elemeznek szépségversenyeket, minden egyes alkalommal jól szemléltetve, hogy a versenyek a nők és a nemzet, illetve az államok és nemzetek egymáshoz való viszonyulásáról szólnak. Lásd még Huma Ahmed-Ghosh „Writing the Nation on the Beauty Queen’s Body: Implications for a Hindu Nation” című cikkét.⁶² Mai Miss Indiákat elemez, akiket egy nemzet ünnepel mint sportolót, és akikről mint a nemzeti büszkeség szimbólumairól hoznak le országos napilapok magasztaló cikkeket a címdalra, mondván, India így mutatja meg a világnak, hogy már modern nemzetként vesz részt a globális színpadon, miközben ezzel egy időben a versenyeket elítéli a konzervatív ideológia. Ezen a ponton röviden megemlíthetjük Simon Böske példáját is, akit, amikor bő hetven évvel ko-

rábban visszatért a hazájába, egyszerre ünnepeltek és becs méreltek, és akinek a magyar színekben aratott győzelmét annak a Petschauer Attilának (1904–1943) az 1928-as olimpián kardvívásban elnyert ezüstérméhez hasonlították – vagy legalábbis a korabeli zsidó sajtó ahhoz hasonlította –, akiről ma már tudjuk, hogy 1943-ban Ukrajnában, munkaszolgálatban halálra kínozták.

Az európai szépségversenyeket 1920-ban Franciaországban indította el a Belgiumban született, már említett francia újságíró, Maurice de Waleffe (1874–1946): ez

volt a „La plus belle femme de France [Franciaország legszebb nője]” verseny. De Waleffe viszonylag részletesen leírja az összes versenyt, amit szervezett, továbbá vall arról a rögeszméjéről is, hogy különbséget kell tenni a rasszok közti házasság kívánatos és nem-kívánatos formái között, valamint a sajtóságos szexuális ízléséről is, például arról a meggyőződéséről, hogy a világ legszebb női az alig kamaszkorba ért kínai „taxislányok”, akik úgy 25–30 kilót nyomhatnak, és akikkel szingapúri klubokban találkozott.⁶³ Kínos arra gondolni, hogy egy ilyen politikai és szexuális nézeteket valló férfi volt az, aki az európai szépségversenyek mögött állt több mint egy évtizedig.

De Waleffe azt állította, hogy az első francia versenyre, amit szervezett, 1700 lány küldte be a fényképét. Az első győztes Agnès Souret (1902–1928) volt, egy tizenhét éves francia lány Bayonne-ból, akinek az anyja baszk, az apja pedig breton volt. Souret táncoslány volt, akinek a külseje erős „etnikai” jegyeket mutatott, így például göndör, fekete volt a haja, a szeme hatalmas és sötét. Egyáltalán nem volt rá jellemző a „modern lány” külső, ami pár évvel később jellemezte a versenyzőket, bár tény, hogy a további hat, döntőben végzett lány közt voltak olyan, akinek a külseje modern volt, a haja pedig rövid. Szegény Souret visszautasította a Hollywoodba szóló meghívást, de hajlandó volt fellépni a Folies-Bergère-ben. Pár év múlva igen szomorú sorsra jutott, amikor egy argentinai turné közben – amire csak azért ment el, hogy kifizethesse a villa árát, amit a szülőhelyén vásárolt magának – egy vakbélgyulladásba belehalt.

A francia versenyt öt évre felfüggesztették. Csak 1927-ben indult újra, már Miss Franciaország

Agnès Souret

Az 1920-as első francia szépségverseny versenyzői

reprodukción nemzeti érdeklődésre számot tartó és kényszerítő üggyé tegyék. Ez a diskurzus sokban érintkezett az 1920-as évek áltudományos rasszista diskurzusával. A két világháború közti Magyarországon például, mint már láttuk a MANSZ és a Turul Szövetség példáján, a faji diskurzusok jobboldali retorikája érintkezett a faji alapú antiszemitizmussal és a „nőkérdéssel”: a nők szerepét a tiszta „magyar faj” biológiai reprodukciójában határozták meg, és azt vallották, hogy a faj elsősorban a fajkeveredés, de a „civilizáció” és a szekularizáció miatt indult hanyatlásnak.⁶⁵

De Waleffe, annak érdekében, hogy terjessze az üzenetét, modern reklámtechnikákat használt, és kihasználta azt is, hogy kezdett elterjedni a népszerű sajtó, valamint hogy a modern kommunikációs média szélesebb körben is hozzáférhetővé vált. Szépségversenyei kísértéként indultak arra, hogy a francia modernségnek olyan példaképet adjon, amely a vidéki hagyományhoz kapcsolódik, és nem az elkorcsosuló városi modernséghez, ami, a világháborúval közösen, felforgatta a rendes nemi szerepeket. Ennek ellenére a szépségversenyei fokozatosan és egyre növekvő mértékben a liberális „modern lány” eszményének közvetítőivé váltak. 1929-ben, amikor de Waleffe elindította az első Miss Európa-versenyt, kapcsolatba lépett Incze Sándorral, a *Színházi Élet* szerkesztőjével, hogy a versenyt Magyarországon is népszerűsítse. Incze azzal kezdte a kampányt, hogy lehozta de Waleffe egy kérkedő cikkét, amit a nemrégiben indult szépségversenyek védelmében írt. Cikkében de Waleffe visszautasítja a vádakat, miszerint ezeket az eseményeket erkölcstelenség övezné, és azt hangsúlyozza, hogy valójában azt a valamit méltatják, amit ő úgy hív, mint az az értékes, törekeny és fájón rövid életű női szépség, amit egy szép nő képvisel, és ami máskülönben észrevétlenül eltűnne a semmiben. Ugyanebben a fellengzős stílusban folytatva de

címen.⁶⁴ Szintén 1927-ben választották meg az első Miss Germániát, így csatlakozva a bontakozóban lévő globális szépségverseny-örülethez. Németországban a náci 1933-ban gyorsan véget vetettek az általuk dekadensnek vélt gyakorlatnak, mivel szerintük a versenyzők nem az igazi nemzeti szépséget képviselték.

De Waleffe 1929-re nemzetközi szintre emelte a szépségversenyt azzal, hogy megalapította a Miss Európa-versenyt, később pedig a Miss France d'Outre-Mer-t [kb. Miss Tengerentúli Franciaország] a francia gyarmatok számára. Szerette volna értékesebbnek láttatni a vidéki szépséget, mivel a vidéki gyökerek, állítása szerint, az egészség, a termékenység és a hagyomány garanciái voltak. Ugyanakkor némiképp „liberális” is volt annyiban, hogy megpróbálta a nőiség hagyományos felfogását progresszívebb eszmékkel vegyíteni. Így például engedélyezte, hogy külföldi szülőktől született francia nők is versenyezzenek, mondván, a vérkeveredés csak életerősebbé teszi a fajt, amit legyengített a civilizáció és a világháború. De Waleffe-nek a nők reprodukciós szerepéről osztott nézetei jól illeszkedtek egy a világháborús éveket követő faji nacionalizmusba vagy pro-natalista biopolitikai mozgalomba, melynek szószólói arra törekedtek, hogy a

Waleffe azt is kijelenti, hogy ugyanúgy, ahogy megdicsérik a régészeket azért, mert antik márványokat és bronzokat ásnak elő, ő is élő szépségeket és olyan Venusokat ás elő, akik a szépségükkel beragyogják az egész világot.⁶⁶

De Waleffe-hez hasonlóan Incze Sándor is támaszkodott a média új formáira, és különösen arra a tényre, hogy egyre többen engedhették meg maguknak, hogy fényképezőgépet vásároljanak, ami átalakította a fénykép médiumát, és lehetővé tette, hogy a fényképeket kevésbé költséges és bonyolult módon tömegesen reprodukálják a népszerű lapokban. Incze (1889–1966), akit 1908-ig Stein Mórnak hívtak, korán megértette, hogy az új technológia kereskedelmi szempontból előnyös helyzetbe hozta a képesújságokat mint a vizuális történetmondás új formáit.⁶⁷ Először színházi lapot alapított szülővárosában, Kolozsvárott. Budapesten, ahol már hat szórakoztató magazin volt, eleinte nehézségekbe ütközött, de végül képes hetilapja igen népszerűvé vált. Az első világháború után azonban, amikor olvasóközönsége nagy része az összezsugorodott ország határain kívülre került, más kiadókhöz hasonlóan neki is meg kellett küzdenie azért, hogy újra elérje a kívánatos példányszámot. Inczének folyton történetek után kellett kutatnia, hogy megtöltse a képesújságja lapjait, és így növelje az eladott példányszámot, és a Miss Hungária-verseny reklámozása épp erre kínálta lehetőséget.⁶⁸

Január 6.-án lesz a Miss Magyarország választás a Színházi Élet szerkesztőségében

Akik nem küldtek be fényképet, azok is részt vehetnek a választáson, ha január 6.-án az előzsűri előtt megjelennek

Nekünk, magyaroknak különösen szívügyünk az 1929-iki világszépségverseny, mert hiszen ezuttal először — kintetítő meghívásra — Magyarország is elküldi képviselőjét, a legszebb magyar leányt, hogy vegye fel a versenyt a világ legszebb leányaival, hitünk szerint: a siker biztató reményével.

Már csak néhány nap választ el bennünket a verseny első etapjának a Miss Magyarország-választásnak időpontjától.

Január 6-ikán délelőtt fél tizenegy órakor a Színházi Élet szerkesztőségében (VII. Erzsébet-körút 43) összeül a zsűri és a

meghívott jelöltek közül kiválasztja Miss Magyarországot, aki azután részt vesz még januárban a Párizsban tartandó „Miss Európa”-versenyen, aztán az amerikai Galveston városban tartandó „Miss Universe” választáson. S ha a fehér fajok legtekélyesebb képviselőinek e nagszerű küzdelméből is diadalmasan kerül ki, az ezzel járó díjszösszen, a világ legszebb nőjének címén kívül elnyeri az első díjra kitűzött húsz ezer dollárt is.

A magyar leányok győzelmi esélyei mellett kedvező előjelek szólnak.

Incze a *Színházi Élet* egyik számában jelentette be, hogy 1929. január 6-án megtartják az első Miss Magyarország-szépségversenyt, és hogy Maurice de Waleffe húsz ország versenyzőjét hívta meg az ezt követő Miss Európa-versenyre, de csakis Budapesten fog személyen is megjelenni a zsűriben.⁶⁹

Az első szépségverseny zsűrijében írók is helyet kaptak, például Heltai Jenő (aki Inczével közösen alapította a *Színházi Életet* és a lap minden számában publikált), Lengyel Menyhért, Pekár Gyula és Zilahi Lajos. A listán szerepeltek nemesi rangú személyek is, gróf Zichy Géza és gróf Zichy Tivadar, és két igen érdekes nő is, gróf Teleki Sándorné (Szikra) (1864–1937) író és feminista, valamint Márkus Emília (1860–1944), a híres színésznő. Az első versenynek még nem képezte részét a fürdőruhás mustra, és minden versenyző olyan öltözetet választhatott, amelyet akart. A lap megígérte, hogy a győztes és az édesanyja első osztályon utazhat az Orient expresszen Párizsba, ahol négy éjszakára hotelszobát is bérelnek nekik, továbbá, hogyha az illető megnyeri a Miss Európa-versenyt is, akkor Galvestonban is elsőosztályú ellátást fog kapni. Valamilyen okból Incze azt is állította, ekkor és a következő évben is, hogy a Miss Universe-verseny győztesének díja húsz ezer dollár, holott Lisl Goldarbeiter abban az évben csak kétezer dollárt kapott nyereségként. Az 1928-as évfolyam utolsó három számát, amelyek még a verseny előtt jelentek meg, Incze teleszórta a jelentkezők fényképeivel, amelyeknek szinte mindegyike arckép volt. A legtöbb lány igen hétköznapi volt, de gyakorlatilag mind rövid hajú. A következő évi első számban további fényképek jelentek meg, zsidó és nem-zsidó lányok képei egyaránt, Magyarország minden tájáról. (Ez a szám ráadásul egy gyermekszépségverseny fényképeit is lehozta.)

Az első Miss Hungária-verseny, amit a *Színházi Élet* szerkesztőségében tartottak, 1929. január 6-án volt. A zsűriben, ahogy azt a versenykiírás is megígérte, Maurice de Waleffe elnökölt.

Egy oldal a versenyzőkről

A verseny döntősei, Simon Böske balról a harmadik

Érdekes módon a második helyezett, aki csak egy ponttal maradt le Simon mögött, szintén zsidó volt: Lefkovitz Daisy tizenhét éves gépíró, akinek feltűnően zsidós hangzású volt a neve. A győztes Simon jutott tovább, anyja és Incze kíséretében, a Miss Európa-versenyre, amit 1929. február 7-én tartottak a párizsi Operaházban, és amin összesen tizenhét ország versenyzője szerepelt. Az igen impozáns tagokból, köztük festőkből és szobrászokból álló zsűriben egy bizonyos Albert Besnard elnökölt az Académie Française-tól. Ennek ellenére az esemény igen szervezetlen volt. A lányok panaszkodtak, hogy nyolc órát kellett várniuk egy túlfűtött szobában, ami valószínűleg túlzsúfolt is volt, és ketten közülük el is ájultak.⁷⁰ Incze számára az ügy akkora siker volt, hogy örömmel megismételte a procedúrát az 1929-es év utolsó lapszámaiban. Újra megígérte, hogy de Waleffe lesz az esemény házigazdája, és újfent rengeteg fényképet tett közzé a lányokról.⁷¹

Erős nacionalista retorikával szolt a szépségkirálynőkről a *Realitate ilustrată* román képesújság is, amely az 1929-es első Miss Románia-versenyt szponzorálta. A versenyt a már említett Magda Demetrescu nyerte. Demetrescu azért is érdekes, mert a *Realitate ilustrată* sokkal részletesebben tárgyalta, hogy miért kell ilyen versenyeket tartani és hogy ki lenne elfogadható jelölt, ki pedig nem, és ezért jobban megvilágítja a tanulmány szépségversenyekről és nacionalizmusról szóló állításait. A *Realitate ilustrată* ugyanis elmagyarázza, hogy felismerték, hogy mennyire hatékony propaganda is lenne a *numlul de roman* [a román név] számára, ha Románia képviselője is kijuthatna a galvestoni Miss Universe-versenyre, és hogy ezért felkérték a szervezőket, hogy hívják meg őket. A cikk arra szólítja fel az anyákat, hogy „szóljanak a lányaiknak, hogy vegyenek részt a versenyen, és nemcsak amiatt a magasabb rendű

hazafias cél miatt, amelyet a verseny szolgál, hanem azért is, hogy győzhessünk”. Eltérően a magyar versenytől, ahol Incze Sándor folyton azt hangsúlyozta, hogy a versenyzők olyan öltözékben versenyeznek, amilyenben csak akarnak, a *Realitate ilustrată* cikke nagy részletességgel szolt a résztvevők feladatairól, és hangsúlyozta, hogy a lányoknak tartózkodniuk kell minden kenceficétől:⁷²

A versenyzőknek, amikor a bukaresti bizottság avagy a zsűri elé járulnak, nem szabad fűzőt vagy melltartót viselniük, és sminket sem; kötelességük, hogy a lehető legegyszerűbb ruhában vonuljanak fel [a zsűri előtt], hogy [a zsűri] elbírálhassa az alakjukat. A zsűri a tökéletes adottságokat veszi figyelembe, továbbá a szép alakot, a kecses mozgást és a szolid megjelenést.

A verseny szervezői részletesen leírták, hogy olyasvalakit szeretnének megválasztani, aki „típusát tekintve a román szépséget képviseli”, amit aztán tovább pontosítottak azzal, hogy az illető legyen vagy bánáti, „hangsúlyosan román vonásokkal”, vagy besszerábiai, akin „érezhető a szláv hatás”, vagy olténiai „dák vonásokkal”. Arra is külön kitértek, hogy Miss Romániának fel kell érnie Simonnal, az „aleasa Ungariei”-jel [Magyarország választottjával]. A szervezők azt is leszögezik, hogy „minden román nő, ha jószívű, megérti, hogy kötelessége” részt venni a versenyen, és „küzdeni [kell] azért, hogy megerősítsük Románia elsőségét”. A lap egy nevelésesen grandiózus leírást is idéz, ami Magda szépségét festi le, amit a híres írónak, Liviu Rebreanunak tulajdonítanak:

...zenés vers, egy álom, egy álomkép, ami széppé tesz. [...] Szép, mint egy régi tündérmese tündére, szemében és haján viseli fajunk vonását, a feketét [mármint, hogy sötétbarna hajú]. Kicsi száj, amely piros, mint az érett cseresznye, pompás test, ami a legszebb márványba faragott, pici és izgága láb, a kar fénylő fehérség. Ezek a vonások díszítik azt, aki a román szépség trikolóriját elviszi a tengerentúlra.

A lap azt is elmagyarázza, hogy a Miss Európa-versenyen – amire úgy utalnak, hogy Demetrescunak kellett volna nyernie – miért vesztett a lány Simon Böskevel szemben: azért, mert Simon a vad magyar irredenták tipikus képviselője.⁷³

Egész Európában 1929-ben és 1930-ban volt a csúcson a szépségversenyek iránti érdeklődés. 1929–1930-ban Franciaországban az egyik első

hangosfilmet is erről a témáról készítették, *A szépség ára* címmel, amely G. W. Pabst forgatókönyvén alapult, René Clair is közreműködött benne és az olasz Augusto Genina rendezte. A film némafilmnek indult, de a forgatás közben változtattak, így lett egyike a legelső hangosfilmeknek. Főszereplője Louise Brooks volt, amerikai flapper és hollywoodi csillagcska. Híres bubifrizurájáról ismerték, a korszak legfőbb szexszimbólumának számító vamp vagyis femme fatale volt, mint azt korabeli filmszerepei is példázzák (hasonlóan ahhoz a szerephez, amit Marlene Dietrich játszott *A kék angyalban*). 1929-ben Brooks játszotta az egyik legutolsó némafilm, a *Pandora szelencéje*, más címen *Lulu* főszerepét. *A szépség ára* sokat átvett az előző évi film témáiból, így a szexuálisan felszabadult nő alakját is, aki végül rossz sorsa jut. A film egy gépirónőről szól, aki vőlegénye tudta nélkül postára adja a fényképeit, hogy részt vehessen a Miss Franciaország-szépségversenyen, és nemcsak ezt nyeri meg, de a Miss Európa-versenyt is. Utána sok gazdag férfi udvarol neki, de egy időre felhagy a nyilvános szerepléssel és hozzámegy a vőlegényéhez. Az élete azonban boldogtalan, és ezért elhagyja a férjét. Elfogad több filmszerződést is, hogy filmsztárrá váljék. El is ér némi sikert, de végül féltékeny férje lelovi: a férfi belopózik egy elsőtített vetítőterembe,

Louise Brooks híres bubifrizurájával

A film egyik reklámja

ahol a nő épp elragadtatottan nézi magát a filmen, ahogy énekel és táncol. Akkoriban mind a *A szépség ára*t, mind a *Lulut* erősen cenzúrázták, főképp amiatt, ahogy a szexualitást bemutatták, és kevésbé azért, mert mindkettő úgy végződött, hogy a főhős szexuális bűntény áldozatává vált. A fetisizált nő mindkét filmben egyszerre személyesítette meg a – vélt vagy valós – modern

nő kiváltotta szorongást és elragadtatást – ha nem egyenesen irigységet –, aki fenyegetést jelentett a hagyományos nemi szerepekre.⁷⁴

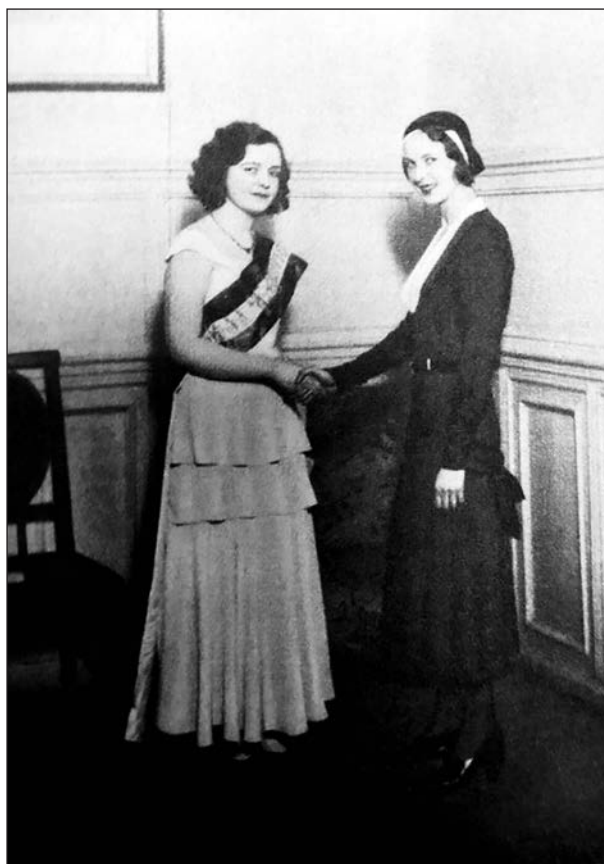
Noha a hangosfilm Magyarországon is 1929-ben indult, azért, hogy Simon Böske győzelméből a lehető legtöbb hasznot fölőzzék le, történetéből hirtelenjében operettet csináltak (és nem, mint Franciaországban, filmet), ugyanis az operett volt a legnépszerűbb formája a tömegek szórakoztatásának.⁷⁵ Simon Böske 1929-es győzelme akkora fogás volt Incze Sándornak, hogy a férfi gyorsan beleugrott egy hirtelen összetákol operettbe, a *Miss Európa*-ba, amit részben a *Színházi Élet*ben Simon életéről közölt festői részletekből válogatott és állított össze. A darab Bús Fekete László (1896–1971) – akinek szokatlan hangzású neve az eredeti, Trauerschwartz név magyarítása – és Harmath Imre (1890?–1942) közös munkája volt, amihez Losonczy Dezső (1892–1950) komponálta a zenét. Tekintve, hogy Bús Fekete 1916 óta szintén a *Színházi Élet*nél dolgozott, nem meglepő, hogy egy olyan történet ötletével állt elő, amelyben Elli, aki megnyerte az európai szépségversenyt, a Riviéráról álmodozik, a monacói herceg kastélyáról, bundákról és ékszerekről, és nem akar visszatérni udvarlójához, aki pusztán csak „Lakypusztá[t kínálja neki, ami] kétszáz hold szántó... tizenhat hold szőlő... egy tornyos kis kastély”. Persze a történet végül boldog véget ér. Az operett három zsidó alkotója közül Bús Fekete túlélte a háborút úgy, hogy 1940-ben sikerült Amerikába mennie, Harmath munkaszolgálatban halt meg, Losonczy pedig szintén megmenekült, és 1950-ben halt meg Magyarországon.

Mivel Simon 1929-es győzelme hihetetlenül nagy dolognak számított Magyarországon, az 1930-as Miss Hungária-versenyre még több versenyző küldött be fényképet. Noha a lányok összességükben most sem voltak csinosabbak, mint az előző években, a fényképek maguk sokkal professzionálisabban voltak, és sokukat fényképészek szignálták. Egy részüket Angelo (született Funk Pinkász, ké-

sőbb Funk Pál, 1894–1974), aki fontos személyiség volt a *Színházi Élet* történetében. Öt évvel volt fiatalabb Inczénél, és a hadseregben találkoztak az első világháborúban. Incze felismerte, hogy a tehetséges, de ismeretlen fényképész segíthet neki a *Színházi Élet* felépítésében, ha a rajzokat, amiket addig használt, fényképekre cseréli. Sok éven át fennállt a munkakapcsolatuk. Angelót nemcsak Magyarországon, de Európában is híressé és sokat keresett fényképésszé tették művészi fényképei, meg az a sok kép is, amit a *Színházi Élet*nek készített különféle sztárokról.⁷⁶ Nem világos, hogy a reménybeli versenyzők némelyike maga kereste-e meg Angelót azzal, hogy készítse el a portréját, hogy így növelje győzelmük esélyét, vagy inkább Incze szponzorálta ezeket a képeket.

A *Színházi Élet* szépségversennyel foglalkozó számai közül a legkülönösebb az 1929-es karácsonyi szám (17–19. szám: 1929. december 22–28.) volt. Inczének sikerült rávennie Klebelsberg Kuno grófnak (1875–1932), a Bethlen-kormány vallás- és közoktatásügyi miniszterét, hogy cikket írjon a lapba „Szépségnacionalizmus” címmel. A miniszter kijelentette, hogy a [női] szépség nemzeti kincs, csakúgy, mint a természeti szépség, és hogy a külföldiek, akik elgyönyörködnek a Balaton vagy a Budai-hegyek látványában, elgyönyörködnek a magyar nőkben is. A szép nőiség nemzeti kötelessége a *faj kitenyéztésével* egyenlő, azért, hogy így fennmaradjon a faj szépsége. Ez a kijelentés összhangban áll azzal a nacionalista biológiai politikával, amit Klebelsberg közeli barátja, Tormay Cécile és feminista szervezete, a MANSZ is képviselt. Ezért igen különös, hogy Klebelsberg támogatta a szépségversenyeket, és hogy azt mondta, hogy ezek csak akkor erkölcsstelenek, ha a döntés nem száz százalékgig becsületes. Végül Klebelsberg megdicsérte Simon Böskét, mondván, Miss Hungáriaként igen hasznos szolgálatot tett a nemzetnek. Klebelsberg különös cikke talán annak kontextusában érthető meg, hogy a két világháború közti időszakban az uralkodó elit politikailag támogatta a kulturális nacionalizmust, mint annak egyik módját, amivel be lehet láttatni az antanthatalmakkal, hogy méltánytalanul bántak a magyar nemzettel, és így rávenni őket, hogy vonják vissza a trianoni békeszerződést, miután végre megértették Magyarország kulturális fensőbbrendűségét.⁷⁷

Az 1930-as szépségversenyre akkora tömeg gyűlt össze, hogy a versenyt át kellett helyezni a Lloyd-palotába. A szintén zsidó-magyar Radó Magda kapta a legtöbb szavazatot, de a győzelmét megvétózták, mert úgy érezték, nem tehetik meg, hogy két egymás utáni évben is zsidó lányt küld-

Pabst Mária, az 1930. évi győztes és Simon Böske

nek a Miss Európa versenyre. Radót lefokozták a második helyre, és helyette a tizenhét éves Papst Máriát választották meg, akire Simon Böske – aki a következő években még a zsűri tagja maradt – tette fel a válszalagot.

Papstra azonnal lecsapott egy gazdag földbirtokos kérő, ezért nem tudott elmenni a párizsi versenyre, és le kellett mondania a címéről. Valójában a lányoknak még csak győzniük sem kellett ahhoz, hogy ilyen boldog eseményben legyen részük, ugyanis Incze több lapszámban is eldicsekedett azokkal a lányokkal, akik pusztán azért, hogy megjelentették a fényképüket a lapban, földbirtokos férjet – illetve egy esetben egy Amerikában élő magyar mérnököt – találtak maguknak. Ezért nem meglepő, hogy Inczét néhány kritikusa lánykerítőnek hívta.

Felmerül a kérdés, hogy a zsidó (de azt titkoló) Gábor Zsazsa is elnyerte-e a Miss Hungária címet 1936-ban. Nem, nem nyerte el, ez az állítás csak egyike volt a múltjáról szóló számtalan kódosításnak és kitalációnak. A Gábor Sáríként született

Az akkor még mindig Gábor Sári néven futó Zsazsa az 1933-as szépségversenyen, amint ő és Radó Lili kétoldaltól közrefogják Gál Júliát

Zsazsa (1917?–2016) a két udvarhölgy egyike lett az 1933-as versenyen, amit a tizenhét éves Gál Júlia nyert meg.⁷⁸ Érdekes módon nemcsak Gál Júlia, aki Goldstein József kereskedő lánya volt, és Gábor Zsazsa volt zsidó, de a másik udvarhölgy, Radó Lili is. (Gál a Pók fehérnemű- és divatkereskedésben volt boltieladó-tanonc, amelynek Fekete Jenő volt a tulajdonosa. Fekete sokban hasonlított Brammer Ödönhöz, mivel ő is divatáru-kiskereskedést épített ki Magyarországon, és Brammerhez hasonlóan szintén meghalt 1945-ben.) A téves információk ellenére Gábor Zsazsa 1936-ban nem nyerte meg a Miss Hungária-versenyt, és igazából az sem tisztázott, hogy abban az évben volt-e verseny egyáltalán. Gábor Zsazsa egész életében, így az életrajzában is, ezt a kitalált történetet ismételte. Még egy csakis a fantáziájában létező nem-zsidó családi hátteret is kitalált magának, egy katonatiszt apával, miközben valódi apja ékszerész volt, akit ő, anyja és nővérei később hátrahagytak Magyarországon. A nem-zsidó családi háttérről szóló fantázia egy olyan családi fénykép alapján született meg, amin Zsazsa apja tisztai egyenruhában látható, amit valaki zálogba adott neki.⁷⁹

Zsolt Béla, akit ma elsősorban *Kilenc koffer* című, 1946-ban megjelent holokausztmemoárjáról ismernek, a két világháború közti időszak egyik legtermékenyebb alkotója volt: tizenhárom regényt publikált, az asszimilálódott zsidó polgárság keserű kritikáit. *A királynő családja* című, 1932-ben megjelent regénye, amellyel, hogy az új fogyasztói szépségkultúráról szól, részben Simon Böske életének regényesített megjelenítése is, de ezt valami oknál fogva a regény kevés korabeli kritikája, köztük Török Sophie-é, ami a *Nyugatban* jelent meg 1932-ben, nem említi.⁸⁰

A HAGYOMÁNY MODERNIZÁLÁSA AZ 1920-AS ÉVEKBEN: FOGYASZTÓI KULTÚRA, NEMI SZEREPEK ÉS A BUBIFRIZURÁS „MODERN LÁNY”

A kulturális bizonytalanság korszakaiban gyakori, hogy felerősödnek a népszerű ideológiák azon elemei, amelyek szigorúbban vonják meg olyan identitáskategóriák határait, mint a nemi szerepek, vagy például a faj és a nemzet. Közvetlenül az első világháború után, amikor az európai társadalmak gyors és mélyreható politikai, gazdasági és társadalmi instabilitást éltek meg, a társadalmi szorongások elsősorban a változó nemi szerepnormákra és a „zsidókérdésre” összpontosultak. A nemi szerepek egyfajta mikrokozmoszává váltak a hagyományos Európát a háború után érintő zűrzavarnak, ahol a zsidókra gyakran úgy tekintettek, mint akik a modernség vélt anomáliáiért felelnek. Ezzel egyidejűleg a bimbózó, aztán szárba szökkenő fogyasztói tömegkultúrát – mindenekelőtt a nagy példányszámú lapokat, a hirdetések, az áruházakat – a modernség – és gyakran a zsidóság – lényegének tekintették, ahol a fogyasztót elsősorban a nőkkel azonosították, a tömegkultúra vállalkozóit pedig a zsidókkal. (Érdemes ezen a ponton visszaemlékezni Simon Böske apósára, aki az egyik első divatüzlet-ház megalapítója volt Magyarországon.) Szintén az 1920-as évek volt az az időszak, amikor a fogyasztói kultúra felívelésével létrejött a szépség tömegkultúrája, amely nagy nyereséget termelt és egyfajta kódrendszere lett a modern nőiségnek. A szépítőszerek voltak azok, amelyek – a szélesebb értelemben vett új fogyasztói kultúrát képviselve – létrehozták a modern lány címkéjét. Maga az ötlelet Észak-Amerikából származott, de a korabeli gazdasági és kulturális áramlatok révén hamar elterjedt értelmezési kategóriaként az egész világon, különféle nemzeti és gyarmati változatokban testet öltve, ahol a modern lány – aki flapperként, vampként és a legkülönbébb további terminusok révén volt ismert a különféle nyelvekben – egyszerre képviselte a modernségnek mind a csábításait, mind a veszélyeit.⁸¹

A modern lányt – ellentétben az új nővel, aki kontextustól függően a modern lánynak hol előfutára, hol kortársa volt – kevésbé társították a társadalmi-politikai reformok nyílt támogatásával, hanem inkább azzal, hogy kirívó módon átalakította a megjelenését és aktívan ápolta a testét. Függetlenség, műveltség, karrier, örömkeresés és erotikus és szexuális örömeikbe való belemerülés jellemezte, azaz a vágy arra, hogy a hagyományos női szerep határait meghaladva fejezze ki önmagát. De

valójában a modern lány számtalan leírása a divat körül forgott, ahol a divat a modernség egyik nemmel ellátott [gendered] metaforája volt, és a divatnak arra a kettős funkciójára fókuszált, hogy egyszerre volt a nők új társadalmi szerepének kifejeződése, de a nőiséget szabályozó diskurzus is.⁸² Az elengedhetetlenül karcsú, de ugyanakkor izmos modern lány-külső eléréséhez szükséges árucikkek közé tartozott a jól látható smink, a selyemharisnya, a magas sarkú papucscipő, a cigaretta, az alacsony derekú, egyenes fazonú, az alakot nem követő, de mégis sokat megmutató ruha, a harangkalap, és, leginkább közismert kellékként, a fiús Bubikopf, azaz bubifrizura, más néven *mode à la garçonne* [kb. fiús lány módi] (ahol a „fiús lány” a harmadik nemre alkalmazott sztereotip kifejezés volt). A bubifrizura, azaz a flapperek és új nők frizurája vált a modern női identitás kulturálisan előírt jelölőjévé, és az 1920-as években nők milliói vágattak bubifrizurát maguknak.⁸³ Mindeközben a konzervatívok a hosszú hajnak, azaz az igazi nő koronájának eltűnését a kulturális hanyatlás és a nők elférfiasodása jelének tekintették. 1929-re lassan divatba jöttek a bubifrizura kissé nőiesebb változatai is, mint ez jól látszik abban a *British Pathé* filmhíradóban, amelyik az 1929-es Miss Amerika-szépségverseny hajviseleteiről tudósított. Bár a kontyok a filmhíradóban mind hamisak, ugyanis az estélyi ruhák kellemékként csiptették őket a rövid hajhoz.⁸⁴ A bubifrizurához hasonlóan ikonikus és sokat vitatott volt a rúzsnak – amely a szexuális megmutatkozás és elérhetőség jelentését hordozta – az 1920-as évek közepétől–végéig felívelő népszerűsége is.⁸⁵

A modern lány amellett, hogy a fejlődőben lévő fogyasztói kultúra szimbóluma lett, minden olyasmit is képviselt, amit a társadalom fenyegetőnek érzett, és ami a szexuálisan promiszkuus, dohányzó, független dolgozó lány képében került diszkurzíván megalkotásra, aki, úgy tűnt, semmibe veszi a leány-, anya- és feleségszerepeket. A nők ellen irányuló natalista visszacsapás egyik formájaként a két világháború közti években „tudományos” közlemények jelentek meg, amelyek arra figyelmeztették a nőket, hogy az a fizikai megterhelés, amellyel a munkához és szabadidőhöz kapcsolódó új tevékenységek járnak, visszavonhatatlan károkat okoz a reprodukciós képességükben.⁸⁶ Így például a szexualitás és reprodukció magyar áltudományos rasszista diskurzusában, amiről korábban már esett szó röviden, a híres fajvédő biológus, Méhely Lajos két nőtypust hasonlított össze: azt, aki dohányzik, színházba és moziba jár, és bubifrizurát visel, és azt, aki a családjáért és azokért a kötelességekért él, amivel tartozik fájának és nemzetének. Méhely el-

ítelte azokat a nőket, akik megjelentek a nyilvánosság előtt, még akkor is, ha jó céllal tették. A konzervatív sajtóban számtalan cikk bizonygatta, hogy az első világháború elvesztése és Trianon traumája után összeomlott a hagyományos családszerkezet, és beállt a nemi szerepekkel kapcsolatos zűrzavar. Ezek a cikkek olyan dolgozó nőként írták le a modern lányt, aki festi az arcát és a körmét, dohányzik, stílusos ruhát és kalapot visel, nem érdeklődik a családdal, és nem szabad, hanem szabados.⁸⁷ Röviden, a modern lány a középosztály és a felsőbb társadalmi osztály hagyományosan csendes, szűzies és engedelmis fiatal nőinek ellentétét sűrítette magába, annak ellentétét, amit a franciák *jeune fille bien élevée*-nek [jónevelt fiatal lány] neveztek,⁸⁸ a magyarok pedig úrilánynak. Ez megmagyarázza, miért volt annyira fontos a Simon Böske és Lisl Goldarbeiter dicsőítő cikkekben a jóházból való úrilányimidsüket bizonygatni. A lapok újra meg újra elmondták, mennyire szerények és finomak, milyen jó nevelést kaptak, és hogy anélkül nyerték meg a szépségversenyt, hogy lealacsonyították volna magukat azzal, hogy sminket viselnek.

Amint azt Mila Ganeva bemutatta tanulmányában⁸⁹ a Weimari Köztársaságban rendezett Miss Germánia-szépségversenyéről, a szépségversenyek ellentmondásos kulturális szimbólumok voltak, hiszen a modern lány révén támogatták a modern kor egyik transznacionális eszményét, ugyanakkor a nemi szerepek hagyományos felfogását is megerősítették, amikor a sikert szigorúan csakis a külsőben, és nem a teljesítményben mérték. Mint láttuk, Magyarországon gyakorlatilag a zsidó lapkiadó, Incze Sándor volt az, aki létrehozta Simon Böske, mint az első szépségkirálynőt, azért, hogy számtalan cikket és fényképet publikálhasson róla a *Színházi Élet* lapjain. Simon azzal járult hozzá ehhez a projekthez, hogy megírta a hetilap számára miniónéletrajzát, amelyben felmagasztalta saját kisaszonyképezdés úrilányi neveltetését, miközben mélyen hallgatott arról, hogy zsidó, és azzal zárta öndicsőítését, hogy biztosította a publikumot arról, hogy minden vágya, hogy feleség legyen egy megfelelő férj oldalán. Nem sokkal azután, hogy elnyerte a Miss Európa-címet, feleségül is ment egy férfihoz, akit alig ismert, és akinek az üzleti birodalmához rövid ideig kapóra jött mint jó reklám. Ez tradicionális érdekházasság volt, ráadásul olyan, ami tragédiában végződött: egyrészt mert a felek nem illettek össze, másrészt pedig a holokauszt mindkettejük családját elpusztította.

Végző soron Simon Böske, a vidéki zsidó lány, akit egy rövid időre mind önmaga, mind a legkülönfélébb publikumok szemében jól lehetett hasz-

nálni arra, hogy egyszerre képviselje a hagyományos magyar nőiség és a nemzetközi modern lány egymással ellentétes képeit, elakadt a hagyomány és a modernség között. Bizonyos értelemben egy új nőitípust képviselt, azt, aki az 1920-as években jelent meg a hetilapokban, a filmekben és a színpadokon: a dekoratív, fiatal, divatos modern lányt, aki divat- és kulturális jelenségként a Girlkultur egyik példánya volt. Ehhez jól passzolt, hogy a nyilvánosság számára mutatott képét gyakorlatilag a *Színházi Élet* alkotta meg, mivel éppen a képesújságok voltak azok, amelyek létrehozták azt a teret, ahol a Lány mint képesújság-termék és a Lány mint ugyanezen képesújságok fogyasztója összetalálkozott.⁹⁰ Simon Böske tökéletes példánya volt annak, amit Liz Connor⁹¹ a modern külsejű nőnek nevezett: egyszerre volt fogyasztó és fogyasztásra szánt árucikk, olyan nő, aki önmaga nyilvános megmutatására úgy tekintett, mint ami része a mobilitás, az önállóság és a szexuális identitás keresésének. Karcsú volt, fiatalos, sportos, teniszezett, úszott, táncolt és dohányzott, el volt látva a megfelelő típusú ruhákkal, és természetesen rövidre vágta a haját, ahogy a késő 1920-as években minden, szépségversenyre benevezett lány. Még egy motorkerékpárral is lefényképezték, azaz a motorizált modernség legfőbb szimbólumával, egy olyan korban, amikor az autókat és motorkerékpárokat körülölelő technológiát erősen a fogyasztói kultúra új formáival asszociálták, valamint a férfissággal, és, ebből következően, furcsa módon a modern lánnyal is.⁹² Tartottak szépségversenyeket motorkerékpáros és automobilos lányok számára is, amelyeket a *Motor und Sport* népszerű számára szponzorált. A lányokat a csiklandós hatás elérése érdekében gyakran mutatták be „fürdőző szépség”-öltözékben is, amint lovaglólülésben, komikus módon pózolnak egy-egy motorkerékpáron. De ezek a sportos-motorkerékpáros fényképek igazából arra világítanak rá, hogy miközben az 1920-as évek női divatja gyakran az aktív, időnként akár atlétához is méltó életstílust népszerűsítette, az ezzel járó „megjelenés” ténylegesen kimerült a pusztán megjelenésben, hiszen a pózolás megmaradt a nő-mint-dekoráció korlátozó hagyományában, ami elsőbbséget élvezett a nők teljesítményével szemben.⁹³ Miközben itt Simon illendő öltözékben jelenik meg a korszak „motoros lányaihoz” képest, a szépségversenyek hamar további romlásnak indultak, olyannyira, hogy alig két évvel később Jeanne Juilla (1910–1996), aki az 1931-es év Miss Franciaországa és Miss Európája volt, már meztelenül állt modellt erotikus műtermi fényképekhez, amelyek az interneten még ma is megvásárolhatók.

Simon Böske a motor-kerékpározáshoz illő öltözetben pózol

Pózóló modellek mint „motoros lányok”

Összehasonlításképpen Hanni Köhler (1907–?), a korszak leghíresebb női motorosversenyzője, egy, Simon Böskéhez hasonló pózban, egy nyertes verseny után

ÖSSZEGZÉS

Magyarországon, ahol a városi modernség csak részlegesen és következtelenül fejlődött ki, különösen nehezen boldogult egy zsidó szépségkirálynő. A két világháború közti magyar nemzeti identitás bonyolult módon volt megkonstruálva egy olyan konzervatív nemzeti társadalomban, ahol a nyilvános szférát keresztény térként definiálták, ami a zsidókra a Magyarország érdekeivel ellenséges nép szerepét osztotta le. Egy ilyen politikai atmoszférában, mint arra Kerry Wallach rámutatott új és fontos könyvében, a *Passing Illusions: Jewish Visibility in Weimar Germany*ben,⁹⁴ az antiszemita érzületeknek és sztereotípiáknak az első világháború előtti és utáni burjánzása előhívta annak igényét, hogy legyenek a zsidóságnak olyan nyilvános modelljei, amiket nem illehetett kifogás. Ebben a politikai atmoszférában a zsidó önbemutatók kérdése nem pusztán a láthatóság–láthatatlanság kérdése volt, hanem inkább a láthatóság szintjeié, amik a „titkolozás”-tól [covering] a nem-zsidóként mutatkozásra [passing] át a kikeresztelkedésig terjedtek. Wallach a titkolozást úgy határozza meg, hogy egy kevésbé szélsőséges, de fontos következményekkel járó módja annak, ahogy a nyilvános megmutatkozásokkal és észlelésekkel egyezkedni lehet annak révén, hogy egy kedvezőtlen identitást nem törölnék ki, de a jelentőségét lekicsinyítik, annak érdekében, hogy az identitás így jobban illeszkedjen a főáramba. Mary Gluck *A láthatatlan zsidó Budapest* című könyvében⁹⁵ azt javasolja, hogy a „kritikai keresztbeöltözés” [critical crossdressing], avagy a kulturális álöltözet a magyar zsidó polgárság számára eszköz volt arra, hogy rátaláljon a saját hangjára. A zsidó nőkre, a férfiakkal ellentétben, úgy tekintettek, mint akik alkalmazkodóbbak és kevésbé felismerhetőek, és, más modern nőkhöz hasonlóan, szándékosan mutatják meg magukat, de közben megtalálják annak módját is, hogy ennek mértékét kontrollálják. Mint láttuk, mind Simon, mind Goldarbeiter esetében a melléknevek, melyek révén úgy jellemezték őket, mint akik jó nevelést kaptak, finom úrilányok, egyben kódként szolgáltak arra is, hogy jelezzék, a két lány elmehetne akár nem-zsidónak is.

Simon Böske története és mindaz, amit a hagyomány és a modernség összeütközéséről felfed, a Trianon utáni traumatikus valóság része lett. Az 1920-as évek végén a magyar kormány hivatalos politikája a Trianon utáni határok revíziója lett, és 1927 nyarára a magyar revizionista mozgalom hirtelen egyre nagyobb lendületet kapott. 1929-ben az a kérdés, hogy egy zsidó Miss Hungária képvisel-

heti-e, Klebelsberg Kuno szavaival élve, a magyar fajt, olyan téma volt, ami rövid időre legalább annyira fontosnak bizonyult, mint a korábbi országos címlapsztorik. De, mint azt a *New York Times* egyik budapesti riportere megjegyezte az „All Hungary Astir on Treaty Revision” című cikkében, a közbeszéd hamar kimerült Bethlen István miniszterelnök Trianon revíziójára vonatkozó javaslatának megbeszélésében.⁹⁶

Az összes párt magáénak akarja tudni a korábbi határok visszaállításáért indult mozgalmat. Az influenzajárvány, *Miss Hungáriának Miss Európává* választása, a kemény hideg, Erdélyinek, a feleséggyilkosnak az életfogytiglanra ítéltése, és más fontos események eltörpülnek amellet az érdeklődés mellett, amit Budapesten gróf Bethlennek a revízió kérdéséről tett állítása váltott ki.

Míg a *New York Times* cikke beszámolt arról, hogy, sok minden más mellett, a szépségkirálynőmivolt hírértéke is gyorsan csökkent, ugyanerre a jelenségre már a szépségversenyek radikális kritikáját alapozta Joseph Roth, a neves író, aki Párizsban a *Frankfurter Zeitung* tudósítója volt.⁹⁷ Roth azt állította, hogy a versenyek ötlete Hollywoodból származott, és arra szolgált, hogy így találjanak a filmek népszerű diváinak helyettesítőket. Kritizálta, hogy egy olyan korban, amikor a nők nem sokkal korábban bizonyították be, hogy bejuthatnak a parlamentbe, jogászok, zsűritagok lehetnek, ezek a versenyzők azt a hagyományt idézik fel, amikor még rabszolgákat árultak a piacon. Arra is kitért, ami itt is szóba került, hogy ezeket a versenyeket hogyan kezeli a sajtó (bármelyik politikai oldalt képviselje is), és hogy szegény mosolygó lányok hogyan tűnnek fel az országok filmhíradóiban, miközben a versenyeket valójában ruhatervezők és írók konzorciuma rakja össze azért, hogy megtalálják a „nemzeti típust”, akit aztán exportálhatnak Amerikába.

Roth végkövetkeztetése, hogy a legszégyletebb az egészben az, hogy egy filmügynök Pariszt játszhat. Mintegy száz „királynőnek” kell veszítenie azért, hogy egy nyerhessen, miközben senkinek a hírneve sem tart pár hétnél tovább, és nincs olyan újságíró, aki, miután megírta, milyen varázslatosan emelkedett ki egy szépség egy poros kisvárosból, foglalkozna a lány későbbi életével. Simon Böskenek és sok más lánynak a sorsa, aki az ő világából jött, a névtelenségénél is sokkal rosszabbnak bizonyult.

(Horváth Györgyi fordítása)

JEGYZETEK

- ¹ Várdy 1983. 22.
- ² A versenyt először Miss Magyarországgént hirdették meg, de később Miss Hungáriaként hivatkoztak rá, illetve külföldön Miss Hungariaként. A tanulmány magyar fordításában a Miss Hungária terminust használom – *a ford.*
- ³ A versenyről készült *British Pathe* filmhíradó, amelyen Simon is látható, amint az előtérben áll a verseny szervezőjével, Maurice de Waleffe-fel: https://www.britishpathe.com/video/VLVA1JYB5W84AS5_JJFYOFAWZJGUOA-FRANCE-LEISURE-BEAUTY-QUEEN-OF-EUROPE-CHOSEN-AT-NICE-CASINO/query/wildcard.
- ⁴ Szarka Lajos könyvében, ahol szerepel ugyanez a fotó, a képalírás hibás: egyik lány sem azonos Miss Romániával, Marioara Ganescoval, akinek sötétebb tónusú volt az arc-bőre. Szarka 2017.
- ⁵ <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1929&tid=2343>.
- ⁶ Szarka 2017. 35–49.
- ⁷ Ivan Mosjoukine híres orosz színész (1889–1939), aki Franciaországban élt.
- ⁸ Conrad Veidt német színész (1893–1943).
- ⁹ Krausz Simon gazdag magyar bankár (1876–1938).
- ¹⁰ Henri Desiré Landru (1969–1922) 1922-ben lefejezett francia sorozatgyilkos.
- ¹¹ Wallach 2017.
- ¹² *Egyenlőség*, 1929. február 16. 1.
- ¹³ Uo. február 23. 5.
- ¹⁴ Wallach 2017. 11.
- ¹⁵ 1929. március 9. 11.
- ¹⁶ A zsidó divatról lásd Wallace 2013. 124.
- ¹⁷ Miss Europe. Charm as a Commercial Asset. Anonymous, 1929.
- ¹⁸ Warren 1929. 2.
- ¹⁹ <https://mult-kor.hu/ime-a-16-lany-akiket-a-magyar-simon-bske-legyoztt-az-1929-es-miss-europa-versenyen-20161207?openImage=10274>.
- ²⁰ *The New York Times*, 1929. március 31.
- ²¹ Lásd még Carlson 1998; Zox-Weaver 2011.
- ²² Lásd még Passmore 2003; Weaver 2006; 20; Acsády 2014; Kurimay 2016; Szapor 2018.
- ²³ Kerepeszki 2014.
- ²⁴ Uo. 70.
- ²⁵ Waleffe 1947. 447.
- ²⁶ Uo.
- ²⁷ Idézi Webb 1929.
- ²⁸ Az erről tudósító filmhíradó: <https://filmhiraadokonline.hu/watch.php?id=9320>.
- ²⁹ <http://www.huszadikszazad.hu/bulvar/simon-boske-es-brammer-pal-eskuvoje.1930/2>.
- ³⁰ <http://budapest1kor.blogspot.com/2012/09/a-brammer-uzlet.html>.
- ³¹ Az új fogyasztói kultúráról lásd még Bowlby 1985, Medvedev 2018.
- ³² A divat zsidó üzleti világról lásd még Wallach 2013. 114 skk; Lerner 2015.
- ³³ A keszthelyi zsidóságnak a 18. századra visszamenő történetéről lásd Goldschmied–Szarka 2005.
- ³⁴ Jób 1946-ban levelet írt Molnár Ferencnek New Yorkba. Beszámol a megmeneküléseikről, az újrakezdés nehézségeiről, és hírt ad másokról, akik szintén megmenekültek. illetve akik nem. Szarka 2017. 131–132.
- ³⁵ A kávéfőzőgépekről lásd Vámos 2007.
- ³⁶ Vö. Szarka 2010.
- ³⁷ 1929. január 30.
- ³⁸ Hackney 2010. 130; Burr 2013.
- ³⁹ Tenczer 2000. 63.
- ⁴⁰ <https://www.britishpathe.com/video/VLVAAC5CZ60NO-LOAX5XB2T8K3QDIE-USA-MISS-UNIVERSE-CONTESTANTS/query/wildcard>.
- ⁴¹ Gavrilă 2013, Catchy 2014.
- ⁴² *New York Times*, 1929. augusztus 30. és szeptember 15.; az utóbbi cikk nem számolt be a disznóhússal kapcsolatos sértésről; vö. még Wallach 2013. 136.
- ⁴³ A karcsúság új kultuszáról lásd Thoms 2013.
- ⁴⁴ https://www.delmagyar.hu/delmagyarchiv/egy_evsszados_szerelem_tortenete/2426988/.
- ⁴⁵ Egy másik bécsi menekült, Edith Kurzweil emlékirata segítségével sikerült kiderítenem, hogy Spielmann „Kravatten Spielmann”-ként [nyakkendő-s Spielmann] ismerték abban a bécsi emigránsokból álló társaságban, amelyik a híres New York-i Éclair cukrászdában szokott összejönni, amely egyben a közép-európai zsidók búvóhelye is volt (Kurzweil 2007). Muszáj megemlítenem ezt látszólag banális részletet, részben azért is, mert Goldarbeiter unokatestvére és későbbi férje azt állítja, hogy Spielmann-nak nyoma veszett Amerikában, miközben valójában aktív tagja volt az osztrák menekültek közösségének. Amikor én érkeztem Amerikába menekült kisgyerekként másfél évtizeddel később, az Éclair még mindig képes volt arra, hogy felidézze annak a világnak az emlékét, amit elveszítettem.
- ⁴⁶ Tenczer 2000: a Tánzer családnév írása megváltozott.
- ⁴⁷ Angol nyelvű verzió: *Miss Universe 1929 – Lásd Goldarbeiter: A Queen in Wien*. <https://www.youtube.com/watch?v=L4ruHhNOj-k> és <https://vimeo.com/51056779>. A filmről lásd Portuges 2011.
- ⁴⁸ A modellkedés 1920-as évekbeli elterjedéséről lásd Tetorka 2010.
- ⁴⁹ Ez jól látszik az 1920-as *Pathe* filmhíradóban is, melyben még egy fürdőruhát reklámozó nő is szerepel: <https://www.britishpathe.com/video/VLVAEC1CHH1JUVY43O1VICS8LDP24-FSHION-FASHION-SHOW-AT-OLYMPIA/query/wildcard>.
- ⁵⁰ Lásd még Conor 2004. 11; Brown 2014. 33.
- ⁵¹ Ganeva 2009. 128–130, 7.3. kép.
- ⁵² A fényképezés új technikájának fontosságáról lásd még Ganeva 2003; Sylvester 2008; Roemer 2013. 100.
- ⁵³ Tipikusan amerikai zenés színpadi műfaj, rendszerint vándortársulatok adták elő. – *a ford.*
- ⁵⁴ <https://silentology.wordpress.com/2015/08/24/splashes-of-fun-and-beauty-sennetts-famous-bathing-beauties/>. Európai megfelelőjeként lásd azt a nagy csoport fürdőző szépséget, akik a berlini vidámparkban táncoltak 1929-ben: <https://www.britishpathe.com/video/VLVA28BKM13ENZJ0A55UYOL167RBP-GERMANY-BERLIN-BATHING-BEAUTIES-IN-SWIMMING-POOL-AT-LUNA-PARK/query/wildcard>.
- ⁵⁵ Kb. A nők becsomagolása: a szépségversenyeknek, a nyilvános fürdőzésnek és a női „meztelenség” további előadásainak egymással versengő népszerűvé válása.
- ⁵⁶ Latham 1995; 2000.
- ⁵⁷ Az amerikai szépségversenyek fürdőruháiról lásd Watson et al 2004; Hamlin 2006.
- ⁵⁸ Flapper: jellegzetesen angolszász terminus, ami az 1920-as évek egyik ikonikus nőitípusát, a rövidszoknyás, bubifrizurás, magukat sminkelő, gyakran jazzt is hallgató és dohányzó

- zó fiatal, modern lányokat jelölte. A *flapperekről* később még lesz szó részletesebben is – *a ford.*
- ⁶⁰ Banet-Weiser 1999. 2–7, 59.
- ⁶¹ Lásd Weaver 2006, melynek borítóján egy lángokban álló Hungária szerepel.
- ⁶² Kb. A nemzet írása a szépségkirálynő testén és ennek kihatása egy hindu nemzetre, Ahmed-Ghosh 2003. 205.
- ⁶³ Waleffe 1947.
- ⁶⁴ A francia versenyről lásd még Velmet 2014.
- ⁶⁵ Az általános, fajjal és reprodukcióval kapcsolatos magyarországi nézetekhez lásd még Kund 2016: 216; bővebben a nézetekről Közép- és Délkelet-Európában lásd még Kund 2016. 216–Turda–Wedling 2007.
- ⁶⁶ *Színházi Élet*, 1929.
- ⁶⁷ Az új képesújságokról lásd még Hardt 1989.
- ⁶⁸ http://www.wikiwand.com/hu/Sz%C3%ADnházi_Élet.
- ⁶⁹ 1928. december 30- január 5.
- ⁷⁰ Webb 1929.
- ⁷¹ *Színházi Élet*, 1929. december 29. – január 4.
- ⁷² A fordítás román nyelvű eredetijének forrása Catchy 2014 és Gavrilă 2013; a később következő idézetek forrása az „Un eveniment” 2015.
- ⁷³ Gavrilă 2013.
- ⁷⁴ Brooks filmjeiről lásd még McCarthy 2009.
- ⁷⁵ Heltai 2008. 239.
- ⁷⁶ Az Angelóról készített filmhez lásd Sólyom 2004.
- ⁷⁷ Frey 2018. 76.
- ⁷⁸ Az eseményről szóló filmhíradó: <https://filmhirdok-online.hu/watch.php?id=473>.
- ⁷⁹ A Gábor nővérek első unokatestvérének, valamint apámnak személyes közlése.
- ⁸⁰ Eredetileg úgy terveztem, hogy Zsolt regényét is elemezni fogom, de a tanulmányom terjedelme ezt végül nem tette lehetővé.
- ⁸¹ A modernlány-kultúra aspektusainak további részleteiről lásd Franke 1997; Peiss 1998; von Ankum 1997; Schwartz 1998; Conor 2004; Barlow et al 2005; Stanley 2008. 1–13; 17, 27; Weinbaum et al 2008; Lotz 2009.
- ⁸² Roberts 1993. 55–56; Grout 2015. 3, 8.
- ⁸³ A bubifrizura-vágatás kulturális politikájáról lásd Zdatny 1997; Gold 2015.
- ⁸⁴ <https://www.britishpathe.com/video/hair-styles-from-miss-america>.
- ⁸⁵ Hackney 2010. 213 skk.
- ⁸⁶ Annak kritikai elemzéséhez, hogy a nők úgy élték meg a modernséget, mint amit a reprodukciós kontroll dominált, lásd Osborne 1992.
- ⁸⁷ Szabó 2009.
- ⁸⁸ Weaver 2005.
- ⁸⁹ 2013. 114.
- ⁹⁰ Arról, hogy a *Girlkultur* hogyan jelenítették meg a német képesújságok, lásd Sylvester 2013.
- ⁹¹ Connor 2004.
- ⁹² A motorkerékpárok és a modernség összefüggéséről lásd O’Connel 1994. 7; Disko 2016.
- ⁹³ Latham 2000. 96.
- ⁹⁴ Wallach 2017. 3–7.
- ⁹⁵ Gluck 2017.
- ⁹⁶ Kb. Egész Magyarország a békeszerződés revíziójának lázában ég (Elisabeth de Fuenktoesti 1929).
- ⁹⁷ Roth 1930. 169–171.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Acsády, Judit. 2014. „Diverse Constructions: Feminist and Conservative Women’s Movements and Their Contribution to the (Re-)Construction of Gender Relations After the First World War.” *Gender and Nation in Hungary Since 1919*. Különszám, *Hungarian Studies Review* 41/1–2: 61–87.
- Anonymous. 2016. „Az első Miss Hungary”. *Horthy-korszakot kutatók társasága*, július 19. https://horthykorszak.blog.hu/2016/07/19/az_elso_miss_hungary
- Anonymous. 1929. „Miss Europe. Charm as a Commercial Asset.” <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/24256630>
- Ahmed-Ghosh, Huma. 2003. „Writing the Nation on the Beauty Queen’s Body: Implications for a ‘Hindu’ Nation.” *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism* 4/1: 205–227.
- Árvaszéki Levéltár. 1909. <https://archives.hungaricana.hu/en/lear/Arvaszeki/4005/?list=eyJxJdWVyeSI6ICJJEQj0oXCJBUIZBU1pFS0lcIkifQ>
- Banet-Weiser, Sarah. 1999. *The Most Beautiful Girl in the World: Beauty Pageants and National Identity*. Berkeley: University of California Press.
- Banet-Weiser, Sarah. 2004. „Miss America, National Identity and the Identity Politics of Whiteness.” In Watson et al: 67–92.
- Barlow, Tani E. et al. 2005. „The Modern Girl around the World: A Research Agenda and Preliminary Findings.” *Gender and History* 17/2: 245–294.
- Bowlby, Rachel. 1985/2009. *Just Looking. Consumer Culture in Dreiser, Gissing, and Zola*. New York: Routledge.
- Brown, Elspeth H. 2014. „The Commodification of Aesthetic Feeling: Race, Sexuality and the 1920s Stage Model.” *Feminist Studies* 40/1: 65–97.
- Burr, Christina. 2013. „Beauty, Cosmetics, and Vernacular Ethnology in Weimar and Nazi Germany.” *Globalizing Beauty*. Harmut Berghoff and Thomas Kühne, eds. New York: Palgrave MacMillan: 171–191.
- Carlson, Eric G. 1998. *Thinking Fascism: Sapphic Modernism and Fascist Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Catchy. 2014. „Prima Miss Româniă – Magda Demetrescu (Concursul de frumusețe, acum 85 de ani)” [“Az első Miss Románia – Magda Demetrescu (Szépségverseny, 85 évvel ezelőtt)"] február 23. <https://www.catchy.ro/prima-miss-romania-magda-demetrescu-concursul-de-frumusețe-acum-85-de-ani/56152>
- Cohen, Colleen Ballerion, Richard Wilk & Beverly Stoeltje, szerk. 1995. *Beauty Queens on the Global Stage: Gender, Contexts and Power*. New York: Routledge.
- Conor, Liz. 2004. *The Spectacular Modern Woman. Female Visibility in the 1920s*. Bloomington: Indiana University Press.
- Disko, Sasha. 2016. *The Devil’s Wheels: Men and Motorcycling in the Weimar Republic*. New York: Berghahn.
- Franke, Lynne. 1997. „Gretchen, Girl, Garçonne? Weimar Science and Popular Culture in Search of the Ideal Woman.” In von Ankum, ed.: 12–40.
- Frey, David. 2018. *Jews, Nazis and the Cinema of Hungary: The Tragedy of Success, 1929–1944*. London: I. B. Tauris.
- Fuenktoesti, Elisabeth de. 1929. „All Hungary Astir on Treaty Revision.” *New York Times*, 1929. március 3.
- Ganeva, Mila. 2013. „Miss Germany, Miss Europe, Miss Universe Beauty Pageants in Popular Media in the Weimar Republic.” *Globalizing Beauty: Consumerism in Body Aesthetics in the Twentieth Century*. Ed. Hartmut Berghoff and Thomas Kühne. New York: Palgrave: 111–130.

- Ganeva, Mila. 2009. „Elegance of Spectacle in Berlin: The Gerson Fashion store and the Rise of the Modern Fashion Show.” *The Places and Spaces of Fashion: 1800–2007*. John Potvin, ed. New York: Routledge: 121–138.
- Ganeva, Mila. 2003. „Fashion Photography and Women’s Modernity in Weimar Germany: the Case of Yva.” *National Women’s Studies Association Journal* 15.3: 1–25.
- Gavriliă, Bianca Sara. 2013. „Primului Concurs de Miss din România.” [Az első Miss Románia verseny] https://adevarul.ro/locale/bistrita/foto-culisele-primului-concurs—miss-romania-1_51717768053c7dd83f26e495/index.html#gallery_currentImage
- Gluck, Mary. 2017. *A láthatatlan zsidó Budapest*. Budapest: Múlt és Jövő Alapítvány.
- Gold, David. 2015. „‘Whose Hair Is It Anyway?’ Bobbed Hair and the Rhetorical Fashioning of the Modern American Woman.” *Peitho* 17.2 <https://pe1404.com/gold/wp-content/uploads/2015/07/Gold-Bobbed-Peitho.pdf>
- Goldschmied István & Szarka Lajos. 2005. *A keszthelyi zsidóság története 1699–2005*. Keszthely: Keszthelyi Izraelita Hitközség.
- Groat, Kelly. 2005. *The Force of Beauty. Transforming French Ideas of Femininity in the Third Republic*. Baton Rouge: Louisiana State University Press.
- Hackney, Fiona & Anne Seaton. 2010. *“They Opened Up a Whole New World.” Feminine Modernity and Female Imagination in Women’s Magazines, 1919–1959*. PhD disszertáció, Goldsmith College, University of London.
- Hamlin, Kimberly A. 2004. „Bathing Suits and Backlash: The First Miss American Pageants, 1921–1927.” In Watson and Martin, eds.: 27–52.
- Hardt, Hanno. 1989. „Pictures for the Masses: Photography and the Rise of Popular Magazines in Weimar Germany.” *Communication Theory* 8: 7–29.
- Heltai Gyöngyi. 2008. „Bulvárszereposztás. Női szerep- és identitásmodellek a két háború közötti operettben és színházi sajtóban, 1920–1938.” *Sic Itur Ad Aetra* 58: 233–268. http://atelier.org_hu/upload/category/szovegek_heltai/bulvarszereposztas.pdf
- Karinthy Frigyes. 1929. „Mister Europa. Európa legkülömb férfi példányának választása a Párizsi női-bizottság székhelyén.” *Színházi Élet* 1929.11: 22–23.
- Kerepeszki, Róbert. 2014. „Nationalist Masculinity and Right-Wing Radical Student Movements in Interwar Hungary: The Case of the Turul Association.” *Gender and Nation in Hungary Since 1919*. Special Volume, *Hungarian Studies Review* 41/1–2: 61–87.
- Köves József. 2016. *Elfelejtett királynők*. Budapest: K.u.K Kiadó.
- Kund, Attila. 2016. „‘Duties for Her Race and Nation’: Scientific Racist Views on Sexuality and Reproduction in 1920s Hungary.” *Sexualities* 19/1–2: 190–210.
- Kurimay, Anita. 2016. „Interrogating the Historical Revisionism of the Hungarian Right: The Queer Case of Cécile Tormay.” *East European Politics and Societies* 30: 10–33
- Kurzweil, Edith. 2007. *Full Circle: A Memoir*. New York: Routledge.
- Latham, Angela J. 2000. *Flappers, Chorus Girls, Posing a Threat and Other Brazen Performances of the American 1920s*. Hanover: Wesleyan University Press.
- Latham, Angela J. 1995. „Packaging Woman: The Concurrent Rise of Beauty Pageants, Public Bathing, and Other Performances of Female ‘Nudity’” *Journal of Popular Culture* 29/3: 149–167.
- Lerner, Paul. 2015. *Consuming Temple: Jews, Department Stores, and the Consumer Revolution in Germany, 1880–1940*. Ithaca: Cornell University Press.
- Lotz, Lizabeth M. 2009. *Leading the Life of a Modern Girl: Representations of Womanhood. In Cuban Popular Culture, 1919–1929*. PhD Dissertation. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- McCarthy, Margaret. 2009. „Surface Sheen and Charged Bodies. Louise Brooks as Lulu in Pandora’s Box.” *Weimar Cinema: An Essential Guide to Classic Films of the Era*. Noah Isenberg, ed. New York: Columbia University Press: 209–236.
- Medvedev, Katalin. 2018. „A Twist in Retail: The Rise, Fall, and Re-Emergence of Budapest as a Fashion City.” *Fashion, Style, and Popular Culture* 5/2: 185–199.
- New York Times*. „Anti-Semites Annoy Miss Europe.” 1929. március 31.
- New York Times*. „‘Miss Europe’ Warned Against Texas Show.” 1929. április 7: 59.
- New York Times*. „Miss Universe Jeered in Rumania as Too Thin; Austrian Jewish Beauty Seeks Refuge in Cathedral and Police Rescue Her.” 1929. augusztus 30: 2.
- New York Times*. „A Mixed Reception for Miss Universe in Bucharest: Lisl Goldarbeiter.” 1929. szeptember 15.
- O’Connell, Sean. 1994/2007. „Motoring and Modernity.” *Twentieth-Century Britain: Economic, Cultural and Social Change*. Eds. Francesca Carnevali, Julie Marie Strange. London: Routledge.
- Passmore, Kevin, szerk. 2003. *Women, Gender, and Fascism in Europe, 1919–1945*. Manchester: University of Manchester Press.
- Peiss, Kathy. 1998. *Hope in a Jar: The Making of America’s Beauty Cultures*. New York: University of Pennsylvania Press.
- Portuges, Catherine. 2011. „Found Images as Witness to Central European History: A Bibó Reader and Miss Universe 1929” *Cinema’s Alchemist. The Films of Péter Forgács*. Bill Nichols and Michael Renov, eds. Minneapolis: University of Minnesota Press: 159–176.
- Roberts, Mary Louise. 1993. „Samson and Delilah Revisited. The Politics of Fashion in 1920s France.” *The American Historical Review* 98/3: 657–684. Repr. in *The Modern Woman Revisited: Paris Between the Wars*. Whitney Chadwick, ed. New Brunswick: Rutgers University Press. 2003: 65–94.
- Roemer, Nils. 2013. „Photographers, Jews and the Fashioning of Women in the Weimar Republic.” *Fashioning Jews: Clothing, Culture and Commerce*. Leonard Greenspoon ed. West Lafayette: Purdue University Press: 99–111.
- Roth, Joseph. 1930. „Die Schonheitskonigin.” *Werke 2: Das journalistische Werk 1929–1939*. Ed. Klaus Westermann. Köln, 1989: [169–171]
- Sara, Bianca. 2013. „Primului Concurs de Miss din România” [Az első Miss Románia-verseny] https://adevarul.ro/locale/bistrita/foto-culisele-primului-concurs—miss-romania-1_51717768053c7dd83f26e495/index.html
- Sárai Szabó Katalin. 2009. „Családi élet őrzői, magyar református anyák, asszonyok”. *Médiakutató* https://mediakutato.hu/cikk/2009_01_tavasz/07_nok_reformatus_egyhazi_sajtoban
- Schwartz, Vanessa. 1998. *Spectacular Realities: Early Mass Culture in Fin-de-Siècle Paris*. Berkeley: University of California Press.
- Sólyom András. 2004. „Angelo mester fotografál”. *Mai Manó Ház*. https://mamanohaz.blog.hu/2019/01/31/125_eve-szuletett_angelo_fotomuvesz_filmoperator_es_divattervezo

- ?fbclid=IwAR2HhNEtKG8Ys2CnZusQmjV8pn1TqvzXc4p_zGVGlyJ3_3AceyTLpBZY6SM
- Stanley, Adam C. 2008. *Modernizing Tradition: Gender and Consumerism in Interwar France and Germany*. Baton Rouge: Louisiana State University Press.
- Stewart, Mary Lynn. 2001. *For Health and Beauty: Physical Culture for Frenchwomen, 1880s–1950s*. Baltimore: Johns Hopkins.
- Stewart, Mary Lynn & Nancy Janovicek. 2001. „Slimming the Female Body?: Re-Evaluating Dress, Corsets and Physical Culture in France, 1890s–1930s.” *Fashion Theory* 5/2: 173–193.
- Sylvester, Nina. 2013. „'Before Cosmopolitan'. The Girl in German Women's Magazines.” *Mapping the Magazine: Comparative Studies in Magazine Journalism*. Tim Holmes, ed. New York: Taylor and Francis: 550–554.
- Szapor, Judith. 2017. *Hungarian Woman's Activism In the Wake of the First World War*. London: Bloombury.
- Szarka Lajos. 2010. „Simon Böske az első Magyarország szépe”. *Mazsihírz*, 2010. január 2. <http://mazsihiz.hu/simon-boske-az-első-magyarország-szepe-2469.html> [ugyanez a cikk itt is: *Hetek* 2009. december 18. http://www.hetek.hu/hatter/200912/az_első_miss_hungaria
- Szarka Lajos. 2017. *Simon Böske naplója*. Keszthely: Immánuel Magyar–Izraeli Baráti Társaság.
- Sylvester, Nina. 2008. „The Girl in German Women's Magazines in the 1920's” *Mapping the Magazine. Comparative Studies in Magazine Journalism*. Tim Holmes, ed. New York: Routledge: 29–33.
- Tenczer Márton. 2000. *Szerelmem, Lisl*. Budapest: Mágus Kiadó.
- Tetorka, Elyce. 2010. „The Fashion Model: 1920s.” *The Conde Nast Story Blog* <https://condenaststore.wordpress.com/2010/05/04/the-fashion-model-1920s/>
- Thoms, Ulrike. 2013. „Consuming Bodies: The Commodification and Technification of Slenderness in the Twentieth Century.” *Globalizing Beauty: Consumerism and Body Aesthetic in the Twentieth Century*. Hartmut Berghoff and Thomas Kühne, eds. New York: Palgrave MacMillan: 41–60.
- Török Sophie. 1932. „A királynő családja. Zsolt Béla regénye.” *Nyugat* 18.
- Turda, Marius & Paul Weidling, szerk. 2007. *Blood and Homeland: Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe*. Budapest: Central European Press.
- “Un eveniment din anul 1929 – primul concurs “Miss România” [Az 1929-es év egyik eseménye – az első Miss Románia-verseny]. *Cer Si Pamant Romanesc*. <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2015/04/29/eveniment-in-anul-1929-primul-concurs-miss-romania-video/>
- Usborne, Cornelia. 1992. *The Politics of the Body in Weimar Germany: Women's Reproductive Rights and Duties*. London: Macmillan.
- Vámos Éva. 2007. „Atomic kavéfőző.” *Élet és tudomány* 62/20: 638.
- Várdy, Steven Béla. 1983. „The Impact of Trianon Upon Hungary and the Hungarian Mind: The Nature of Interwar Hungarian Irredentism.” *Hungarian Studies Review* 10/1: 21–42.
- Velmet, Aro. 2014. „Beauty and Big Business: Gender, Race, and Civilizational Decline in French Beauty Pageants, 1920–37.” *French History* 28.1: 66–91.
- von Ankum, Katharina, szerk. 1997. *Women in the Metropolis: Gender and Modernity in Weimar Culture*. Berkeley: University of California Press.
- Waleffe, Maurice de. 1947. *Quand Paris était un paradis. Mémoires 1900–1959*. [Amikor Párizs még paradicsom volt. Emlékiratok 1900–1959]. Paris: Editions de Noël.
- Wallach, Kerry. 2017. *Passing Illusions. Jewish Visibility in Weimar Germany*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Wallach, Kerry. 2013. „Weimar Jewish Chic: Jewish Women and Fashion in 1920's Germany.” *Fashioning Jews*. Leonard J. Greenspoon, ed. West Lafayette: Purdue University Press: 114–121.
- Walton, Whitney. 2005. „American Girls and French *Jeunes Filles*: Negotiation National Identities in Interwar France.” *Gender and History* 17/2: 325–353.
- Warren, Lansing. 1929. „Beauty in Europe is Now Standardized; Contest Queens of Seventeen Nations Look Alike.” *New York Times* Sunday, Feb. 17: 3.
- Watson, Elwood, Darcy Martin, Ronald Ed Watson, szerk. 2004. *'There She Is, Miss America: The Politics of Sex, Beauty, and Race in America's Most Famous Pageant*. New York: Palgrave MacMillan.
- Weaver, Eric Becker. 2006. *National Narcissism: The Cult and Intersection of Nationalist Gender in Hungary*. Oxford: Peter Lang.
- Webb, Arthur. 1929. „Ireland to Have No Entry in Beauty Show at Galveston, Owing to the Clergy's Protest.” *New York Times*, március 17.
- Weinbaum, Alys Eve et al. 2008. *The Modern Girl Around the World. Consumption, Modernity, and Globalization*. Durham: Duke University Press.
- Zdatny, Steven. 1997. „The Boyish Look and the Liberated Woman: The Politics and Aesthetics of Women's Hair Styles.” *Fashion Theory* 1.4: 367–398.
- Zox-Weaver, Annalisa. 2011. *Women, Modernism and Fascism*. Cambridge: Cambridge University Press.

